

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger

om

Faaborg Kjøbstad,

udtagne af Byens og andre fynske Arkiver

ved

S. Jørgensen,
Skolelærer i Ristrup.

Faaborg.

L. B. Deichmanns Bogtrykkeri.

1877.

Forord.

Af Forstjellige og i forstjellige let tilgængelige Bøger er der givet en Del Oplysninger om Forhold, Faaborg vedrørende. Disse Oplysninger kunne vi altsaa her undgaa at komme tilbage til, forsaavidt der ikke deri er forefundet betydeligere Fejltagelser.

Der skal derimod — saa godt som Kildernes store Fattigdom tillader det — paa følgende Blade gives en Skildring af Livet i Faaborg i ældre Tider og gjøres en Smule Rede for de gamle Borgerfamilier, der her have levet og virket.

Men fattige, meget fattige ere disse Kilder. En Del Regnskaber, der skulde have været førte, ere aldrig blevne det. Naar en Thingbog er bleven fuldfreven, har man været saa overdreven økonomisk at rive alle de skrevne Blade ud og har indhæftet hvidt Papir i det gamle Pergamentsbind. — Naar det kom til Sammenstød mellem Magistrat og Borgerstab, og man efter lang Rettergang kom til Erkjendelse af, at et magert

Forlig var bedre end en fed Proces, fejrede man — til Stade for vor Videlyst og ikke just til Gavn for sit Eftermæle — Freden derved, at man opbrændte alle Sagens Aktstykker. De hyppige Ildbrande have naturligvis ogsaa ryddet godt op i skrevne Sager.

At denne store Mangel paa skrevne Aktstykker fra Fortiden maa have aldeles overvejende Indflydelse paa Indholdet af disse Blade, her forelægges Læserne, er selvfølgelig, men desuagtet eller maasse netop derfor haabes de at være ikke uden Interesse for Aabborgerne i Nu- og Fremtid:

Forfatteren afslutter disse Efterretninger med Tak til Stiftamtmand Kammerherre Helken, Amtmand Grev Brockenhuus-Schack og Borgmester Aagaard for den Forekommenhed, hvormed de have lettet ham Benyttelsen af Archiverne.

1. Byens Oprindelse; dens Græsningsret tabes ved Bom.

Den største Del af Danmarks Kjøbstæder vare oprindelig **Strandfjøbinger** d. v. s. saadanne Stæder for Handel og Omsætning, der i de fleste Tilfælde skyldte deres Oprindelse Tilstedeværelsen af et Fisterleje eller en Havn. — Anderledes var det med de saakaldte **Agerfjøbinger**, der opstode inde i Landet, og som oprindelig vare Landsbyer, der fik Lörverettighed osv. — Medens disse kunde have bethdelige Jorder som en Følge af, at Agerbruget oprindelig havde været Beboernes Hovednæring, var det som oftest kun lidt Jord, der laa til Strandfjøbingen, da Beboerne fra først af havde søgt deres Næring paa Søen som Fiskere, og den ringe Jord, de havde havt, er vel saa godt som udelukkende bleven anvendt som Græsgange for Fiskernes faa Kreaturer.

Det var naturlignvis ikke Fisteriets Betydning, hvor vigtig den end kunde være, der foranledigede Opsvinget fra Fisterleje til Kjøbstad, men da Kongerne ejede alle Havne som en naturlig Følge af, at de maatte have Tilsyn med disse Landets Døre og kunne agte paa, hvem

egne snevre Grændser. Man skulde tro, at det maatte have været Faaborg Borgere temmelig let at forhindre disse Magestifter, der ikke vare videre fordelagtige for Kronen men i allerhøjeste Grad fordærvelige for Borgerstand og Bonde, saa meget mere, som Tilstanden ikke blev forandret pludseligt, men jørst kom som en Frugt af næsten 100 Aars Arbejde. — Da alt det afhændede og magestiftede Gods i Horne og Diernisse oprindelig var Kronens, skulde man dog formode, at en Paavisning af at disse Afhændelser ikke godt kunde forenes med Faaborgs af saa mange Konger stadfæstede Privilegier ikke havde blevet uden Frugt. Naar Magestifterne derimod vare fuldbyrdede, var det frugtesløst at beraabe sig paa Privilegierne, da man til den Tid ikke kunde vinde Hænd paa Brug.

Hardenbergernes Slægt udmærkede sig lige saa meget ved sin Rigdom paa Gods som ved sin Begjærlighed efter samme, en Begjærlighed, der ikke altid holdt sig indenfor Retfærdighedens Grændser, og som har stæmmet mere end En af Slægtens Minde. Dette gjælder ikke mindst om de to Søstre, Edele og Helvig, der til samme Tid ejede Hvedholm og Arrestov med flere Godjer. Fru Edele blev en streng Husbonde mod de erhvervede Bønder, hvis Gaarde, jordeguc Gaarde og Kirkegods snart blev Fæstegods. Fra Præsten i Vesterhæsinge røvede hun den Ret til Olden og Ibebrændsel, han havde havt af den til hans Kirke hørende Skovpart i Ristrup Skov. — Hun fik ogsaa Nabogodsfernes Ejere til at gaa med sig mod Faaborgerne og forbød disse at græsse paa den

Jord, der nu var kommen under deres Højhedsret. — Dette skrænmede Faaborgerne op af deres trygge Ro, og det kom nu til en Proces, hvis Udfald ingenlunde kunde være tvivlsom, thi da Hævd paa Brug som sagt ikke havde Hjemmel i Datidens Lovgivning kunde det kun lidet nytte, at Faaborgerne lode deres Privilegier rytte frem i sluttet Række, ej heller at de fik Faktum godtgjort til Thinge med levende Mænds Røst. Den 16de Juni 1574 faldt Kongens og Rigsraadets Dom, der i sin Slutning formeldte, „at dersom Faaborg Borgere vilde have nogen Skovhugst, Gjørdsel og Græsgang over Horne, Svanninge og Dierniske Marker, da skal de have det i Lodsejernes Minde?“

I de nærmeste Aar efter denne Doms Affigelse synes det efter Fr. II.'s Brev til Laurids Brockenhuus af 7de April 1579 at dømme (jfr. Schröders Medd. om Faaborg S. 40) at have været en stem Tid for Faaborg Borgere. De vidste næppe, hvorlangt de maatte græsse med deres Kvæg; det kom til stadige Trætter med Lodsejerne; Kvæget blev optaget og ilde medhandlet. Kongen befaler derfor nævnte Adelsmand som Lehnsmand paa Nyborg Slot at lade Salling Herreds Sandemænd sværge om Markskjæl mellem Faaborg og omliggende Sogne, at ordentlig Hegn kunde blive rejst og Faaborgerne altsaa faae Lov til at nyde deres i Fred.

Det traf ud til September s. A., inden Sandemændene kom til at gaa deres Gang og affætte Markskjæl, og det har naturligtvis paa Grund af det i Aarhundreder bestaaende Forhold ingenlunde været nogen

let Sag at ramme det Rette, hvorfor det ej billig kan undre Nogen, at nævnt: Sandemændstov blev underkjendt.

Denne Afgjørelse af et brændende Spørgsmaal synes at have givet Anledning til, at lignende Forhold af Bedkommende forsøges afviklede. Der er saaledes (Rosenv. Gl. d. D. 4,193) bevaret en Dom af 1ste August 1590 mellem Rjøge Borgere paa den ene Side og Fru Birgitte Rosenkrantz til Ballø paa den anden, af hvilken sees, at Rjøge Borgere have beraabt sig paa deres gamle Privilegier og en Dom affagt af nogle af Danmarks Riges Raad og andre gode Mænd (det er Adelsmænd) mellem Christoffer Gjøe og Saxhøbing Borgere, i Følge hvilken man lige saavel kunde vinde Hævd paa Brug som paa Ejendom*), medens man fra Ballø derimod fremlagde Kongens og Rigsraadets Dom mellem Faaborg og omliggende Lodsejere. Dommen kom til at lyde saaledes i sin Slutning: „At efterdi Vi forfare, at Vor kjære Hr. Fader med menige Danmarks Raad udi ligesaadan en Sag mellem nogle af Adelen og Faaborg Borgere har dømt, og deraf befindes, at Hans Kjærlighed udi ingen Maade vilde forkrænke Adelens Friheder, da vidste vi heller ikke nu mod samme Dom at kunne dømme, ikke heller billigt er, at Nogen skal have Brug paa en Andens Grund og Ejendom uden det med Billie og Minde ske kunde etc.

Det var dog vistnok kun i de nærmeste Aar efter Processen, medens Spændingen var størst, at Faabor-

*) Rosenv. formener, at denne Dom mulig er ældste kilde til Chr. 5 D. l. 5—5—2.

gerne bleve indeluffede inden deres egne Grændser. Der gik næsten 100 Aar hen, inden Græsningsretten, i det mindste paa Diernisfe Grund, tabtes.

2. Tidt om Sundet; Peder Møller paa Vestergade osv.

Naar man har villet udlede Byens Navn af „faa Borgere“, kan det næsten se ud, som der gjemmes en ikke uheldig Spydighed i denne Forklaring, thi der synes unegtelig at have manglet de gode Faaborgere en god Del Borgersind, saa at de satte deres egne personlige Interesser over Byens Løb, og at de i saa Henseende vare de værste, som netop i Følge deres Stilling særlig vare forpligtede til at varetage Byens Bedste. Deraf kommer naturligvis ogsaa den store Omhu, der har været anvendt paa at ødelægge Regnskaber og Protokoller der kunde give ubehagelige Oplysninger. Tilfældigvis ere dog enkelte Thingbøger undslupne den almindelige Ødelæggelse, saaledes Thingbogen for 1635.

Denne Bog har paa sine første Blade et Stjøde angaaende Sundet:

„Den ²⁸/₁ 1635 fremtom Peder Ottesen, Raadmand i Faaborg inden Thinge for Dom og Ret og med sin egen fri Villie og Samthkke fuldkommelig skjødede og aldeles afhændede fra sig og sin Hustru og begges Arvinger og Efterkommere til ærlig og velb. Mand Hr.

Jørgen Brahe til Hvedholm, Ridder og Høvidsmand paa Hagenskov, og hans Fromheds Arvinger alt Fiskeriet baade i Bydammet og Sundet for sine Grunde og Løfter saavel som Opdrætten paa samme hans Grunde, som er liggende ved Faaborg, nemlig for Stenstoft, Ruglykke og Damsinosetoft, som nu er udi en Løft gjærdet, saavel som ogsaa for den Løft, som er de tvende Gaardes Gje, Christoffer Lillebæk nu iboer, og som vender paa Sundet, hvilket bemeldte Fiskeri og Opdrætter for og paa samme hans Grunde velbemeldte Hr. Jørgen Brahe og hans Fromheds Arvinger skulle nyde, bruge og aldeles beholde til evindelig Frihed“.

Naar man nu veed (se Schrøders Bog S. 104 og 105), at Jørgen Brahe nogle Aar tidligere havde søgt at gjøre sig saa megen Fordel af Sundet som muligt var, blev det ret paafaldende at se en Raadmand (!) afflutte en for Byen saa fordærvelig Handel. — Der var endnu een Raadmand med i denne Handel, nemlig Peder Hansen Møller „paa Vestergade“. Han var Ridesfoged over Jørgen Brahæs Gods i Salling Herred, og denne hans dobbelte Stilling — som Ridesfoged og Raadmand blev i flere Henseender skadelig for Byen.

I den Tid, da det forøvrigt gik stærkt tilbage med den danske Adels økonomiske Forfatning, medens Kjøbstæderne var i taalelig Fremgang, var det meget almindeligt at en anseet Kjøbstadborger var Ridesfoged paa en eller flere Adelsmænds Godser. Bertel Jensen, Borgmester i Årsens, var Ridesfoged hos Jørgen Brahe paa Hagenskov Slot og hans vestfynske Godser i 33 Aar. Niels Pedersen Bognbjerg sen. og jun. af Kjerteminde,

vare Forpagtere paa Uggerålevgaard og Oldelandernes og Markdannerens Ridesfogder, den Ene efter den Anden. Hans Fik i Svendborg indtog samme Stilling hos Falt Gjøe paa Hvidkilde osv. — Naar undtages Bertel Jensen, der vistnok tjente Brahe og den By, hvis ene Borgmester han var, med lige Trostaa, var det nok ellers det Almindelige, at Vedkommende særlig sølte sig som Borgere og i deres Stilling paa Landet ikke glemte at virke for deres Byes Interesse. Den nævnte N. Bognbjerg den Ældre forfulgte Landprangerne og Landsbyhaandværkerne med en saadan Iver, at de i deres Harmen undsagde ham paa Livet og virkelig brændte Uggerålevgaard af over Hovedet paa ham.

Peder Møller var derimod en Undtagelse fra den almindelige Regel. Det synes ikke i nogen Maade at have været til Gavn for Faaborg, at han var Ridesfoged paa Hvedholm. Møllig var det, fordi at han synes at have staaet i daarlige Forhold til og havt mange Fjender blandt sine Medborgere, at han brugte sin dobbelte Stilling til at trykke den By, hvis Borger og Raadmand han var.

Thingbogen fra 1635 er rig paa Retsfager mellem Peder Møller og hans Uvenner. Den 28/1 dommes Rejnhold Glarmester at bøde som en Løgner, fordi han havde sagt om P. Møller, at denne havde slaaet ham som en Stjelm, „og han skulde have ham med Landsdommerens Stevning hertil Bythinget hidstævnet, hvilke Ord og Beretninger han ikke lovlig for Retten havde bevist“. — Glarmesteren kunde hverken glemme Svien paa sin Ryg af de Hug, P. Møller havde givet ham

eller Svien i sin Pung af de Bøder, han havde maattet udrede. Naar han drev om i Byen, talte han fremme Ord om det Forhold, der skulde bestaa mellem P. Møller og Sognepræsten Hr. Mortens Hustru, og Hr. Morten var en Stakkelt, hvis han vilde finde sig deri, eller en Løgner, hvis han vilde nægte det. Videre havde han sagt, at P. Møller for at faae Dom over ham havde ført nogle letfærdige Stomagersvende som Vidner. — Ved den Thingfærd, der rejste sig af denne Snak, lod P. M. klokelig sit Forhold til Maren Hr. Mortens være det, det var, men „de gode ærlige Karle, Stomagersvendene“ tog han særlig i Forsvar mod den uforstammede Grestænder, saa Rejnholdt Glarmester var vistnok maattet være paa sin Post mod Svendens.

Den 24. A. sagfører P. Møller en Sagfører, Mads Tuesen, fordi denne havde kaldt ham for Jernadvokator. P. Møller formentte, at Mads Tuesen, der ikke havde bevist at have taget Doktorgraden enten til Wittenberg eller ved nogen anden Højskole, ikke heller havde Ret til at give nogen Andre Doktornavn. — Men Mads Tuesen fremlægger samme Dag en Klage fra en Karl i Haarbø, der for et Aar siden var kommen i den Formening, at et Fårben havde fundet Vej ned i hans Mave, medens han sov til Middag. Han søgte da Karsten Badstær i Faaborg om Hjælp, og i dennes Hus traf han P. Møller, der tilbød at stille ham af med samme Fårben, hvorfor Karlen betalte ham 2 R og 2 Eldr. i Smaaømt. Peder Møller satte nu et Stykke Træ mellem hans Tænder og lod ham gabe over et Kar med kogt Vand og

dækkede ham til med Klæder, saa han intet kunde se. Noget efter spurgte P. Møller ham, om han ikke havde mærket, at Dvret var faldet ud af hans Mund, hvilket han negtede. P. Møller viste ham da, at der i Vandet laa et Firben. Siden gav han ham en Drit, „hvad det var, maatte Gud vide“, men den havde nær stilt ham ved Livet.

Den velsornemme Raadmand syntes rimeligvis ikke videre godt om det Tilnavn, Mads Tuesen havde givet ham, og da Karlen, han havde tureret paa, tjente en af Jørgen Brahes Bønder i Haarby, P. Møller ham — ved Hjælp af sin Ridesfogedpidst formodentlig — til at erklære, at Mads Tuesen havde forløftet ham til at lyve P. Møller paa. Mads Tuesen blev da $\frac{2}{10}$ 1635 dømt til at lide efter Forordningen af 1590 om falske Vidner.

P. Møller havde dog ikke kunnet opsætte sin Hævn saalænge; han havde sat sine gode Venner til at udspejde Mads Tuesens Beje, og da denne var en ibrig Sæger, fik han ham snart tiltalt for Krybskytteri. — Et enkelt af de under Retssagen derom førte Vidnesbyrd skal nedenfor meddeles, da det paa en ret anstuelig Maade viser os, paa hvilken Maade Faaborgerne morede sig paa Sundet en Sommeraften.

Den $\frac{22}{7}$ vidner Christoffer Lillebæk, at for nogen Tid siden kom han roende paa sin Ege paa Sundet ud for Jørgen Stikmans Tøft, da saae han 2 Svaner sidde i Sundet mellem Byholmen og Lomerud, og de fløj op, og den ene fløj ad Søen, men den anden fløj over Mads Tuesens Hoved, som han sad i sin Ege ud

for Niels Hansens Loft. Da stod Mads Tuesen til samme Svane, saa at den faldt i Vandet; han fiskede den op og roede til Lands med den.

Mads Tuesen nægtede ikke dette Stykkeri, men formente, at han havde Ret dertil; hvorimod P. Møller mente, at det var ulovligt, da det var skeet paa hans Husbonds Fælled og Fortaa og hans Fællesskivevand (1). — Hvitet Resultat Dommeren kom til i denne Sag vides ikke, men et Par af Møllers Spioner havde seet, at Mads Tuesen havde gaaet ind ad sin Dør (han boede udenfor Besterport) med nogle Rædebølge i sin Haand, og han fik bevist, at M. T. havde udgravet Rævene paa Sebjerg i Svanninge Sogn paa Jørgen Brahes Grund.

Under denne Sag, der kom for Salling Herredsthing, kom de tvende Modstandere i Strid paa Thinget, og Mads Tuesen sagde, „at Peder Møllers Glæde skulde blive forvandlet til Sorg, og hans Latter til Graad“. — Nogle Dage efter denne Undsigelse stod P. M. i Rasmus Povlsens Dør i Faaborg, da Mads Tuesen kom gaaende forbi med en Bøsse i Haanden. Han tirrede da denne, der blev saa forbitret derover, at han udfordrede ham til at komme ud og skydes med ham. Mads Tuesen blev derfor $\frac{2}{3}$ dømt til at straffes paa sin Hals, „med mindre Dyrigheden ham benaade vil“. Dette er dog nok sket, thi i Synsforretningen efter den svenske Krig findes hans Navn; hans Gaard uden for Besterport var da nedbrudt, og der laa en Vold paa Stedet.

At P. Møller ønskede at bringe sin Husbond den

størst mulige Fordel ud af Handelen med Raadmand Ottesen viste han endvidere, da han den 26/8 sit udmeldt Synsmænd „at syne og vurdere den Stade, der var flet paa den Fortaa for P. Ottesens Loftet ved Faaborg Bydam, som hans Husbonde havde tilhandlet sig, idet noget Lagrør er skaaret og bortført. Det var dog nok en Del mere, han der prætenderede, end Skjødet (der kun taler om Fisseri og Dyrætt) gav Ret til, og Sagen sees ej heller at have været forfulgt.

Det var da ogsaa P. Møller helt umuligt at blive fri for onde Menneskers Efterstræbelse: Den 13/8 1635 vidnede hans Kollega og gode Ven P. Ottesen paa Bythinget, at den Tid, Jørgen Brahe sidst var ved Langs Mølle at bese sig, hørte han, at Mølleren Rasmus Simonsen sagde til den gode Mand, at han gav 1 $\frac{1}{2}$ af Gaaseholmen, som P. Møller havde i Leje af Byen. Til dette Vidnesbyrd svarede den forsigtige Møller, „at det han giver Landgilde af, giver han Landgilde af!“ Videre vidnede P. Ottesen, at da han for nogen Tid siden var ved sin Urtehave paa Stejlebjerg, hvor ogsaa Mads Tuesen og Niels Pedersen Dbo stod hos og gjærdede om deres Plantebede, som Mølleren's Datter gaaende. Han sagde da til hende, hvor hendes Fader turde sige den Logn for Jørgen Brahe, at den megen levende og døde Fisk, der er kommet af Bydammet, er gaaet af i den Grøft, P. Møller lod fæste. Disse Ord tilstod Mølleren ogsaa at have sagt til Jørgen Brahe, men da Dommeren spurgte ham, hvilken Grøft han mente, svarede han med den ham egne Forsigtighed, „at han ikke vidste hvilken“.

I sine sidste Leveaar boede P. Møller paa Stovs-
gaard i Espe Sogn, hvilken Gaard J. Brahe omtrent
1639 havde kjøbt, og P. M. vistnok forpagtet. Han
døde $\frac{2}{3}$ 1649. Hans Epitaphium var før Faaborg
Kirkes Restauration anbragt i Skibet tilhøjre paa Villen
ved Koret; nu hænger det i et Sidelapel. Paa Male-
riet sees P. Møller, Laurids Hansen og begges Hustru
Karen Andersdatter Hanmer. Indskriften: „De Ret-
færdige skulle leve evindelig og Herren er deres Løn og
den Højeste sørger for dem; derfor skulle de faae et her-
ligt Rige og en dejlig Krone af Herrens Haand“, skal
vel passe paa Nogle af de tre, men dog vist ikke i
Særdeleshed paa P. Møller.

De betydeligste Mænd i Faaborg vare paa den
Tid, foruden P. H. Møller, Raadmand P. Ottesen.
Han var en rig Mand, der ejede 3 Gaarde „bag Kirken“
(den gamle K?). Den $\frac{28}{1}$ 1635 blev thinglæst et
Magelæg mellem ham og Johan Stickmann; han ud-
lægger til denne Jord i Borgessøvs Mark ved Lange-
mose og faaer derfor Jord i Saugsted Mark. Den $\frac{1}{7}$
f. A. magelægger han nogle Acre i Ruglykke mod nogle
andre i s. Mark, der havde tilhørt Raadmand Niels
Mikkelsen. I Synsforretningen af 1660 nævnes hans
3 Gaarde som nedbrudte og øde Pladser. Jep Han-
sen Klingenberg boede i Adelgade, hvor han ejede
flere Gaarde og havde nogle Skibe i Søen. I nævnte
Aar gik det ned ad Bakke for ham. Han kjøbte vel

Kirsten Erreboes Hus, der stødte til hans Gaard, men han maatte laane Pengene af P. Møller og Byfogden Laurids Hansen, og da han ikke saae sig istand til at udrede Penge, maatte han overdrage dem Huset. Den $20\frac{1}{2}$ søger Raadmand Niels Hansen ham for en Gjæld paa 60 $\text{R} \text{ 3 } \text{L } 13 \text{ S}$, og næste Thingdag maa han overlade Bild Madsen, tjenende i Kallekøbe, et rødt skarlagen engelsk Stjort med bred Flojels Bort og sorte Skruesnøre paa Kanten for en Gjæld paa 9 Eldr. Og endelig maa han den $22\frac{1}{2}$ pantsætte sin egen Gaard til Raadmand Niels Hansen for Kapitaler, denne Tid efter anden havde forstrakt ham med til hans Stibes Bygning.

Af den plougste Slægt havde to Mænd 1635 Ejendomme i Faaborg. Den ene, Rasmus Hansen Ploug, blev senere Byfoged i Faaborg. Den anden, Morten Hansen Ploug, ejede foruden sin Gaard i Byen (i Adelgade ved Siden af Jep Klingenberges og Byfogdens) en Gaard i Horne. — Halvdelen af Jorden var Selveje; det øvrige hørte under Klosteret. — Han var ligesom Broderen en Mand af megen Anseelse og Dydighed. I en Del af Aaret 1637 var han Herredsfoged i Salling Herred, men P. Møller fik ham affat paa en for P. M. mindre hæderlig Maade.

Karen slg. Førgen Høffdings var en meget driftig Kvinde, hvis Skuder gik mellem Kjøbenhavn og Faaborg.

Borgmester var 1635 Christen Lauridsen. Han maatte i nævnte Aar bøde for egen og Formænds Synder. Sagen var, at Byen i 16 Aar ikke havde

betalt sin Stat (16 § 3 h 14 β 2 Alb. aarlig). Den 3 Aars Stattefrihed, der var bleven dem indrømmet efter Branden, var saaledes bleven temmelig lang. Da Borgmester og Raad for denne Forsømmelse bleve sagsøgte den 10/ 1635, undskyldte Borgmesteren sig bl. A. med, at en Del af Staten resterede i tre Aar før han kom til Byen, og at han havde betalt, hvad der var blevet affordret, til han blev sit Embede betroet. Der hjalp dog ingen Udflugter, men den 2/9 s. M. bleve Borgmester og Raad dømte at udrede den resterende Stat og for deres Forsømmelighed at staa den Rgl. Maj. til Rette. I de nærmest følgende Dage fik derfor Magistraten travlt med at indfalde Borgerne til Bythinget for deres resterende Statter, men derved blev det først ret tydeligt, hvilket nydeligt Roderi, der havde været i Magistratens Regnskabsvæsen, thi der fremkom stadigt Borgere, der beviste, at de ikke havde været Statteborgere i flere af de Aar, for hvilke de krævedes.

Borgmester Lavrids Hansen var tillige Ridefoged over Salling Herred, forsaavidt Kronens Gods og Faaborg By var angaaende. Byssriveren var Knud Hansen. Han har sikkert været en gammel Mand, efter Haandskriften at dømme og den uvilkaarlige Ytring, hvormed han begynder Thingbogen: „Saa, længe Gud vil!“ — Den 1ste April er han afgaaet ved Døden.

Noget efter denne Tid kom der til at bo en Adelsdame i Faaborg. Det var Jomfru Anna Wille, en Datter af Henning Wille til Brejlevkloster og Fru Sofie Munk. Hun kom til at bo paa Rlingenberg og døde her den 10de Juli 1654. Hendes Søster Jfr. Dortije

Bille ejede Gaarden paa den svenske Krigs Tid. Den blev da af Fjenden ødelagt. Disse Damer havde haant nogle løse Stole staaende i Kirken ovenfor de faste Stole, hvilket senere gav Anledning til en morsom Rangstrid, thi da Ridfogden paa Orbæklunde, Oluf Christensen, købte Klingenberg øde Byggested af Preben Brahe til Hvedholm (Stjædet er medundertegnet af Sten Brahe og Børge Trolle), blev det ham tilstjædet med Høve og Stolestade. Han lod da opføre en fast Stol i Kirken ovenfor de andre Stole, hvilket forargede Borgmester Jakob Jørgensen og Karen Borgmesters, og Borgmester og Raad gik i et højtideligt Optog til Kirken efterfulgt af to Snedkere. Da de kom ind i Kirken, hug Borgmesteren det første Hug i den ene Stol, og Snedkerne afløste ham da og borttog den ene af D. Christensens Stole, men Borgmesteren havde den Uergrelse, at hans Stol blev bestadiget ved samme Lejlighed. Borgmesteren spredte dernæst, at Oluf Christensen selv skulde lade den anden Stol borttage, da den var uloblig og stod Altergjæsterne i Vejen. Oluf Christensen formentede, at der var Rum nok i Kirken, naar der blot var Hjertelum hos Borgmesteren, og — tilføjede han — han vilde ikke misunde Borgmesteren hans mange Stole, han havde i Kirken foruden de to store, hvorpaa hans Adkomster maatte være ringe nok. Borgmesteren henviste Oluf Christensen til at vælge sig en Plads i en af de gamle Munkestole i Koret, hvis det var ham for ringe at staa i Borgmesterens og Raadets Stol. Dommeren indfandt Sagen for Landstthinget, da han ikke dristede sig til at dømme mellem Oluf Christensens Stole og

de gamle Kirkeregistre fra 1562 og 1623, der viste Borgmesterens og Raadets Stol som Nr. 1.

Den ¹³/₉ 1689 folgte Oluf Christensen Klingenberg til Oberstkøjtnant Burchard Andræ v. Drevik til Broagergaard.

I Skjødet angives Gaarden som liggende i Klostergade mellem lille Kirkestræde og Povl Nielsens Gaard*). I Gaarden var foruden Beboelseslejlighed 7 Bøder. Videre laa der til den en Urtehave, Aalbhøve, Raalhave og Toft, der strakte sig fra lille Kirkestræde til Oluf Rasmussens Hus og fra Klostergade til store Kirkestræde, løbendes ned til Klosterets Grund. Der hørte desuden 4 Tdr. og 4 Skpr. Sædeland til Ejendommen foruden nogen Engbund. En Ager af denne Jord havde Oluf Christensen haft i Fæste af Klosteret, og den blev derfor ogsaa senere (¹⁸/₇ 1703) fradømt Hendrik Nielsen Bager, til hvem den var bleven solgt af v. Drevik Enke, og denne blev den ¹⁷/₁₀ dømt til at erstatte Bageren Jorden.

I Kong Kristian den Fjerdes Krig med Sverig 1644 blev der sørgt for Faaborg Befæstning, og fra Uksens blev der ad Søvejen ført Støts til Faaborg. Kaptejn Peter Stenberg var da Kommandant i Faaborg (Stiftamtets Archiv).

*) Bistnok der, hvor nu Hr. Aug. Sundts Gaard ligger.

3. Den svenske Brig. Faaborg Jord skilles fra Diernisse.

Da den svenske Konge Karl Gustav gik over Fyen til Fyen og besatte denne Ø, laa der i Faaborg 450 Soldater, der synes at have overgivet sig til Fjenden uden at gjøre nogen Modstand, der vistnok heller ikke var mulig, da Faaborg til den Tid — mod Landsiden — synes at have været en aaben By, kun omgiven af et Balthaderværk for Soldklareringens Skyld; dog var der ogsaa Grave, skjønt de i mange Aar ikke havde været renseede, og mange Borgere havde slybt langt ud i dem for at vinde et Stykke Jord.

Svenskerne befæstede Byen med optastede ny Volde, der ofte kom til at ligge paa afbrudte Gaardes og Huses Plads. Saaledes nævner en Synsforretning efter Krigen, at Mads Tvesens Gaard (udenfor Besterport) var afbrændt, og der laa en Vold paa Stedet. Jakob Bævers Gaard var ligeledes afbrudt, og der laa Stanser og Grave paa Stedet. Jens Trolds Bolig „ved Skolen“ havde ogsaa veget Pladsen for Grave og Stanser. Der laa her en stærk Besætning af de Svenske, saa lang Tid, Den var besat af dem, og her var en af deres Hovedoplagsstæder; der var ogsaa til den Tid et livligt Køre i Havnen, idet Tropper kom og gik, og Nabobyerne maatte afgive Fartøjer for at bestride Overfarten. Byen havde en stærk Indvartering, men da den af og til gjæstedes af de højere Befalingsmænd som Fyrsten af Waldeck og Grev Wrangel, blev den vist for-

skaanet for egentlig Blyndring. Herfra undtoges naturligvis de Gaarde, hvis Ejere vare bortflygtede og de, der af strategiske Grunde skulde nedbrydes. I det Hele bleve hened 40 Gaarde og Boliger stærkt ruinerede af Fjenden. At Svenskerne heller ikke ganske have udpint Byen sees bl. A. ogsaa deraf, at den efter Dens Erobring kunde udrede 12,575 R til de dansk-hollandiske Tropper, og de Kejserske kunde udplyndre den for over 2000 R .

Da Fred og Ro var vendt tilbage til Landet, saae det over al Beskrivelse elendigt ud her paa Byen. Hennemod $\frac{1}{3}$ af alle Dens Bøndergaarde laa øde eller vare afbrændte, Beboerne vare døde af Hunger eller gif omkring og tiggede, og selv om de i al deres Nød endnu holdt sig til de øde Gaarde, saa manglede de baade Fødekorn, Sædekorn og Kreaturer. Selv de der vare heldigst stillede, formaede kun at saa nogle faa Ld . Korn. — Paa Herregaardene saae det om muligt endnu værre ud, da de i Reglen havde staaet saa temmelig overladte til sig selv og til Krigsfolkets Forgodtbefindende.

Under saadanne Forhold behøvede man ikke at være overordenlig fremsynet for at kunne forudsige, at Kornet maatte komme i høj Pris, navnlig i hin Tid, da Tilførsel fra Udlandet var baade besværlig og usikker. Faaborg Borgere, baade Borgmester og Raad og det menige Borgerstab, bleve under disse Forhold enige om, at de, da de kun havde lidt Kreatur i Behov, stode sig ved at leje Græs til dette andre Steder og saa Korn i al deres Jord, ogsaa i den, der ellers skulde have været Græsmark.

Det var nu ret flogt, men der var dog en Hage ved: Faaborg og Diernisse Mænd havde altid græsset i Fællesskab, og Faaborgerne havde været godt tjente dermed, men af den Grund var der ikke noget Hegn mellem de tvende Byers Marker. Borgerne i Faaborg rejste nu Hegn paa den halve Del af Markstjeldet og byggede et Markhus, hvor en Mand laa paa Bagt og optog Diernisernes Kvæg. Da Kornet var indfjært, gik Kvæget igjen sammen som sædvanligt. Man kan imidlertid neppe undre sig over, at Fru Margrethe v. Søggen og hendes Bønder mente, at da Faaborgerne egenmægtig havde brudt den Vedtægt, der havde staaet i Aarhundreder, saa kunde de ogsaa bryde den. Der gik dog nogle Aar hen — til 1664 — inden Diernisse Mænd kunde faae Kraft til at udføre det Stykke Arbejde, at hegne deres Andel Hegn. Nu fik Borgerne endelig Øjet op for, at det dog nok egentlig blev dem, der kom til at lide Tabet ved den ny Forandring; de lode deres ny Hegn forfalde (fra Stranden og op ved Stejlema og den gamle Grøft til Langemose), afbrød Bogterhuset ved Lillebæks Have og opgav at optage Diernisse Mænds Kvæg. De søgte nu ogsaa Fruen og bade hende om, at det gamle Forhold kunde faae Lov til at bestaa. Hertil var hun ikke at bevæge; „de havde selv brudt den gamle Vedtægt uden at give hende et Ord derfor og sat hendes Tjenere i stor Ulempe og Bekostning. De fik nu selv at bære Følgerne“. Magistraten lod hende da stævne til Salling Herredsting den 6/8 1664, „fordi hun i indeværende Foraar havde ladet Diernisse og Rattersø Skov og Mark ved et nyt Gjærdes

Dprejsning forment og frahegnet Faaborg Indbyggere, som de fra nogle hundrede Aar af og indtil des af de fremfarne Regeringers højlovlige Ihukommelse imidlertid Konger have været og er med privilligeret og imidlertid nydt til Bed, ganske nær ind paa Diernisse By upaa- læret i alle Maader“.

Man kan ikke andet end sympatisere med Fruen, naar hun giver dem et skarpt Svar paa denne dum- dristige Stevning. Hvad der ved Kongens og Rigs- raadets Dom var dem fratjendt, havde hun og hendes Formænd ladet dem nyde i næsten hundrede Aar; de havde da paa den haanligste Maade brudt den gamle Sædvane og tilføjet hendes Tjenere den største Stæde. Hun gjorde nu Paastand paa, at Faaborg Borgere atter skulde opsætte deres Hegn.

Bed Dom af Faaborg Bytthing ^{31/10} 1666 (ifr. Schröder S. 68) kjendtes Faaborg Borgere forpligtede til at tage Hegn forholdsviis mod Diernisse Mænd, og Græsningsretten var dermed tabt med det samme. Lig- nende Sager med samme Udgang fandt forresten Sted paa flere Steder i Fyen i de nærmeste Aar efter Krigen.

Naar Schröder i sine Meddelelser om Faaborg figter Magistraten for at være Skyld i denne for Byen mindre behagelige Udgang, har han ganske vist nogen Ret, thi den skulde ikke have brudt den gamle Vedtægt, men det er ganske vist, at den troede at handle i Byens Interesse og havde den fuldstændigste Tilslutning hos det hele Borgerstab. Schröder er i det Hele mærk- værdig uheldig med sin Fremstilling af denne Sag. Den Povel Madsen Smed, han fremstiller som Oppositionens

Fører, var netop Magistratens højre Haand og befuldmægtigede Sagfører i denne Sag, forsaavidt Sagen blev ført ved Salling Herredsting. — Den Melchior Bærentsen (With), der var Ridefoged paa Finstrup og førte Sagen paa sin Frues Vegne var maaste allerede den Gang Borger i Faaborg; han var det i ethvert Fald nogle Aar senere og til sin Død. Han blev Herredsfoged i Salling Herred efter at have fratraadt sin Tjeneste paa Finstrup*).

4. Byens Opkomst efter Krigen; Stridigheder mellem Magistraten („Svogerskabet“) og Borgerne; Haren Borgmesters.

~~~~~

Det er et godt Vidnesbyrd saavel om Faaborgernes Flid og Driftighed som om den Enigheds og Samdrægtigheds Aand, der besjælede dem i de nærmeste Aar efter Krigen, at Byen i en forbausende kort Tid kom godt paa Fode. Borgmesteren, Jørgen Pedersen, og flere af Raadmændene, saaledes Jens Sørensen (Søn af Hr. Søren Jensen paa Lhø), og Ivar Nielsen vare ret velhavende Mænd, der ikke sparede sig selv, hvor det kom an paa Byens Bedste, og derfor fulgte

---

*) Kilderne til Fremstillingen i dette Afsnit findes i Svenborg Amtsskive.

det menige Borgerstab dem med en Tillid, der ikke svigtede, selv om Magistraten, som vi forhen have seet i Græsningsfagen, kom galt afsted. — En stor Iidsvaade lagde 1672 en Del af Byen i Aske, men baade denre og de fra Krigen liggende øde Grunde rejste sig forholdsvis snart.

Borgmester Jørgen Pedersen døde 63 Aar gammel 29/1 1675. Han efterlod sig en ung Enke, Karen Henningsdatter Achtonia, Datter af Provst i Salling Herred, Mag. Henning Christensen-Achton. Hun er endnu vel kjendt i Faaborg under Navn af „Karen Borgmesters“. Det var en mærkelig Kvinde. Hendes Barndom faldt i Svenskerkrigens Tid, og hendes Liv var i den Tid i stor Fare. Provsten havde haft en Adelskarl, der af Ondskab huggede Hovedet af hans Under, da han slog Græs i Engen. Husbonden gav ham derfor et Livsuld Hug og jog ham af sin Tjeneste. Karlen gik da ind i den svenske Hær, og da denne senere oversvømmede Danmark gav han sine Kammerater Andvisning paa Provsten i Nørrebroh. Han var jo vel kjendt med Lejligheden og besørgede Gaarden grundig udplyndret. Provstestenen med sine Børn havde søgt Tilflugt i Kjælberen, men Karlen fik Øje paa dem, greb fat paa Provstens lille Datter og truede at ville gjøre hende ondt, men Provsten holdt saa fast paa sit Barn, at Karlen maatte slippe hende. Hun beholdt dog stedse Meen deraf (Bl. f. G. 3,399). Hun giftede sig anden Gang med Jakob Jørgensen, der ogsaa blev Borgmester. Hans Fiender sagde senere om ham, „at han kom løbende der til Byen som en fattig Gefell uden at eje

Klæderne til Kroppen". Dette er vel nok noget overdrevet, men det var ganske vist først hans Ægteskab med Borgmesterens Enke, der gjorde ham til en betydelig Mand i Byen. Foruden den anseelige Formue, hun bragte ham, var hun i Slægtsskab med alle betydelige Mænd i Byen. Sognepræsten Hr. Just Ludvigsen var gift med hendes Søsterdatter. De to Raadmænd, Christian Ibsen Mølmark og Tolderen Otto Christensen vare gifte med Præstens Stebdøtre. Raadmand Førgen Bertelsen og Karen Borgmesters første Mand vare Sødfkendebørn. Raadmand Førgen Thomsen var en Stedson af Karens første Mand og synes at have været gift med hendes Søster. „**Svogerstabet**“ var det folkelige Navn paa dette Parti, der med mønsterværdig Endrægtighed fremmede egne Interesser og ubarmhjertig søgte at knuse Alt, hvad der bovede at være imod.

Det kom til bitter Strid mellem Magistraten og Borgerstabet, en meget kort Tid efter at den nye Borgmester var kommen i Embedet. Det hele Borgerstaf indgav „en ydmyg Supplik“, at Statterne maatte blive ligeligere fordelte. Dette Bønnskrift fandt Svogerstabet fornærmeligt og sagjogte Borgerne. Enden paa den hæftige Krig blev en meget nat Fredsflutning, hvis væsentligste Indhold var, at der for Fremtiden skulde være Enighed og god Forstaaelse mellem Dyrigheden og Borgerne, og den, der først handlede derimod, skulde bøde 20 R til Faaborg Kirke. De i Sagen brugte Dokumenter og andre Bevisligheder skulde opbrændes, hvilken Bestemmelse unegtelig ikke synes at tyde hen paa

at Svogerstabet har havt en aldeles ren Fod at staa paa.

Bysfogden Rasmus Lavridsen og Striveren Mittel Lavridsen, der tillige var Raadstueskriver og Thingsskriver i Gudme Herred gif Haand i Haand med Borgmesteren, og det var en vanskelig Sag at faae Ret frem paa Thinget, naar det var en Sag, der gif mod Magistraten. Da Indgiverne af det foran omtalte Bønsskrift den $2\frac{1}{2}$ 1680 vilde føre nogle Vidner i deres Sag, blev dette dem negtet af Bysfogden. Borgerne bleve da meget urolige paa Thinget, gjorde megen Støj og skjældte paa Øvrigheden. Dommeren klappede til Lyd, men det hjalp ikke. Niels Hansen Haagerup raabte, at Borgmesteren havde forhvervet en kongelig Stævning over dem, som var uforstammet; med en saadan Stævning skævnedes ikke ærlige Folk men Rattere og Bodelknægte, og Henrik Pedersen raabte, at Borgmesteren og Raadet havde handlet mod dem som Tyrker og Hedninger.

Det havde faldet Svogerstabet for haardt at tue hele Borgerstabet paa een Gang, men gjemt var ikke glemt; de Gjenstridige skulde udstilles og knuses En for En, til Magistraten fik den ønskelige Respekt.

Den første Borger, der kom i Fristelse, var Jesper Koef. Han blev anklaget for at skulle have sagt, at de Kgl. Kommissærer, der havde sat Grundtaxten i Byen, havde handlet som Tyve og Skælmer, saa vel som Borgmester og Raad, og han havde tidt baade ved Dag og Nat gaaet Gade op og Gade ned med en draget Degen eller stor Slagterkniv og skjældt paa Borgmester og Raad og raabt paa Kongens Tyve, men hvem han

dermed havde ment, vidste Bidnerne dog ikke. Borgmesteren formente, at han burde bøde 3 h og 3 Gange 40 Lod Sølv eller „flaaes til Ragen og bære Sten af Byen“. Sagen blev dog bilagt saaledes, at Jesper Kock bad Borgmester og Raad om Forladelse, og at Bidnerne igjen bade ham om Forladelse for hvad Løgn, de havde vidnet om ham. — Han kom dog nogle Aar senere i Forlegenhed. I Forening med 3 andre Borgere var han af Tolderen udsendt at søge efter indsmuglede Varer. Hos Peder Ellegaard paa Bøiden traf de en Tønde Lyneborg Salt. P. E. gav dem 40 p , for at de skulde tie dermed. De 3, hvoriblandt var Tolderens Svigersøn, der egentlig syntes at have været de mest skyldige, slap med en Bøde af 10 p hver, til Kvæsthuset i Kjøbenhavn, medens Jesper, som Øvrigheden ikke havde Grund til at spare, blev dømt til at gaa paa Bremerholm. Han blev dog benaadet, men den $^{23}/_{12}$ 1686 forvist Byen.

Derefter kom Luren til Niels Hansen Haagerup. Denne mærkelige Mand fortjener lidt Omtale. Han var af den i Faaborg og Omegn udbredte haagerupste Slægt. En Broder til ham, Mittel H. Haagerup, var Degn i Ringe, og var som hans Eigsten udviser gift med Knud Degns Datter, Maren. I den svenske Krig frelste han sin Præsts Dr. Hans Leths Liv. Fienden havde saaet fat paa Præsten og pinte ham haardt. Degnen, der saaet dette, affhyrede et Stud fra Kirketoarnet og kom farende mod Fienderne, som om han var fulgt af en stor Skare, og disse, der vare vante til at blive overfaldne paa deres Blyndretog, bleve bange

og toge Flugten. To andre Brødre, Rasmus og Hans Haagerup, boede i Faaborg.

Niels begyndte sin Bane som Striberdreng. Siden blev han Sagfører og var som saadan den, der havde de fleste Forretninger ved næsten alle Herredsting paa Fyen i næsten 40 Aar. At han virkelig fortjente sit store Ry, viser hans med udmærket Dygtighed skrevne Indlæg i de mangfoldige Sager. Da den svenske Krig udbrød 1657, kastede han Bennen og greb Sværdet, som han førte med samme Dygtighed. Han lejede 4 Karle og Heste, som han i Krigstid holdt paa sin egen Bekostning. I denne Fejde „blev han brugt i mange skarpe Partier“, var med i fire Slag, blev 2 Gange fanget og en Gang saaret. Han synes her ret at have været i sit Element, og ændrede kun lidt, at den betydelige Formue, han før Krigen havde erhvervet sig, gik fuldstændigt tabt, saa han efter Krigen havde ondt ved at komme ud af sin Gjæld. — Det frie Liv, han havde vænnet sig til i Krigen, synes han at have fortsat i nogle Aar efter denne.

Paa **Pilegaard** boede der den Gang en ung Enke Maren Pallesdatter, Datter af Palle Christensen paa Højerupgaard og Enke efter Jørgen Mortensen til Pilegaard. Hun synes ikke at have været nogen dybtbedrøvet Enke, thi hun førte her et meget udføende Liv. Da hun maatte drage ud af den stærkt ruinerede Ejendom, indførte Faderen hende paa **Peirupgaard**, der havde tilhørt hendes Morfader, Mogens Sørensen, Herredsfoged i Salling Herred (død 1637), hvis Enke for kort Tid siden ved Døden var afgaaet. Inden Arvin-

gerne kunde blive enige om, hvem Gaarden skulde tilhøre, havde Maren i den korte Tid af to Aar ogfaa fuldstændig besørget denne Gaard ødelagt, saa at den 1662 ikke var stort andet end en Ruin, skjønt den efter Krigen faldt i den skønneste Stand. Niels Haagerup har nok næppe været fri for at være Deltager i det vilde Liv, her har været ført, thi nogle Aar efter (1670), da Maren var kommen hjem til Familien paa Højerupgaard, maatte hun for Synd mod det 6te Bud med Niels Haagerup — vistnok vor Niels H. — udstaa Kirkens Disciplin. Senere blev han gift med Sara Nielsdatter og blev, da han faldt i Rolighed, atter en velstaaende og anseet Mand. Han sluttede sig i Faaborg især til den gamle Raadmand Jens Sørensen, og da det nye Raad med den nye Borgmester i Spidsen gjorde Mine til at ville høre med strammere Løjler, var Niels Haagerup selvstreven til at være Oppositionens Fører.

En saadan Mand, hjemme i Lovgivningen og alle Datidens Benyttelser deraf som kun Faa, var det ikke let for Svogerstabet at komme til Livs, og Maaden, hvorpaa man bedst skulde ramme ham, har vist tidt været Gjenstand for Overvejelse, naar Familien samlede om Karen Borgmesters Bord.

Det første Forsøg var egentlig ikke videre klogtigt anstillet. Evert Glarmester kom en Dag som tilfældigt ind hos Niels Hansen H. og begyndte at skjælde stærkt paa Borgmesteren og erklærede den for en Hundsfot, der vilde holde med ham. N. H. mærkede dog Fælden og sagde til Glarmesteren, at han skulde tie stille og ingen-

lunde skjælde saaledes paa Øvrigheden, thi det vilde han ikke taale i sit Hus, og da Glarmesteren ikke vilde tle, kastede han ham paa Døren og lod ham støvne til Thinge for hans onde Ord mod Øvrigheden. Borgmesteren mødte da og holdt sin bestjærmende Haand over Glarmesteren. Denne og N. Haagerup skjældte hinanden kraftigt ud for Tyve og Stjælmer, men 14 Dage efter mødtes de dog paa Thinget og erklærede at ville være gode Venner.

Den 4/7 1683 fører N. H. Thingsvidne for, at for 3 Uger siden kom Peder Korporal ind i hans Hus og faldød en Degen. Strax efter kom han tilbage og havde Magnus Mynsterfriver med sig. Denne sagde, at han havde en Afsignation paa Borgmesteren, og næste Dag skulde den blive eksekveret, og han talte mange skjændige og skammelige Ord mod Borgmesteren. N. H. bad ham tie, men Skrивeren erklærede, at den, der holdt med Borgmesteren, var en Hund og en Ufel. De gik dog ud, men kort efter kom de tilbage og huggede hans Vinduer ind med deres Kaarder, hujede og strege og truede ham paa det haardeste, hvis han turde komme ud til dem.

Det tredie Forsøg blev anstillet med et temmeligt vidtloftigt Apparat og kronedes endelig med Sejr. Den 14/1 1684 kom Rhens Tjener ind hos N. Haagerup med streng Ordre fra Borgmesteren, at han ufortøvet skulde møde paa Raadstuen. Da han kom ind, sad Borgmester og Raad paa deres Sæder, og for Stranten stod Kornet Henrik Audi og nogle Ryttere, og Borgmesteren lod ham med tordende Stemme vide, at Kornetten

paa Oberst Gams Begne havde beklaget sig over Niels Haagerup, at han havde ophidsset Soldaterne til Oprør mod deres Befalingsmænd, og Rytterne havde vidnet, at at N. H.'s Kone havde affjøbt dem forskjellige Lyvetoster. — Det lykkedes for Haagerup at faae bevidst, inden han gik fra Raadstuen, at det Hele var et falskt Klagemaal, men i sin Harme havde han brugt saa haarde Udtryk mod Borgmester og Raad, at det ikke vilde blive dem vanskeligt at faae ham dømt derfor.

Der blev nu anlagt Sag mod ham af Borgmesteren, og under denne maatte han døje meget. Han betragtedes allerede som en fredløs Mand, hvis Liv det var en Fortjeneste at røve. Bysskriveren fyldte nogle Ryttere med Brændevin i sit Hus, for at de skulde gaa hen og slaa Niels H. ihjel. Da de ikke traf ham hjemme, ødelagde de hans Bohave og mishandlede hans frugtfulde Hustru paa det grusomste.

Af de under Sagen fremkomne Vidnesbyrd, skal Sognepræstens Hr. Just Ludvigsens her nedenfor anføres:

„Enddog jeg ganske gjerne havde været Niels Hansens Haagerups Kald og Barsel foruden til Thinge idag angaaende det Studsmaal og Vidnesbyrd, han fordrer af mig, saa vel som af alle Andre her i Menigheden Faaborg, og jeg paa mit Embeds Begne ikke gjerne vilde have noget i denne ærerørige Sag at sige, men gjerne være udenfor i alle Maader og skjule hans Misforstand under Kjærlighedens Raabe, saa dog alligevel, eftersom jeg fordres af ham for Retten idag, saa er dette mit sandfærdige Studsmaal og sandfærdige Vidnesbyrd om

hans Livs og Levnets Forhold, nemlig: at saalænge, jeg ham i mit Prædikeembede har kjendt, har han været obstinat og vanartig, sær mod geistlig, sær mod verdslig Dyrighed. Hvad han vilde sige, har han sagt, og hvad han vilde gjøre, har han gjort. Mig paa mit Embeds Begne med sin ublu Tunge har han aldrig sparet, endog jeg ikke har gjort ham noget ondt; verdslige Dyrigheds= personer og andre Guds Børn har han langt mindre sparet, som hver Mand vitterligt er, om de ellers den rette Sandhed vilde bekjende. Og, efter som han er lovfyndig og har derhos en færdig Tunge men en ond og sørargelig Tunge og ikke har Lige til fligt paa dette Sted, saa har Alle frygtet for hans Grusomhed og ikke gjerne høvt noget med ham i Retten at bestille, kunde de endelig være ham foruden, men hellere tergivseret, simuleret og dissimuleret, at de kunde undgaa hans Ondskab og hans Lovtroge og være hans farlige Tunge og Argelift kvit. Han har søgt efter at forsøre mange Enføldige til Uhdighed baade mod Dyrigheden og Prædikeembedet, hvilket altsammen Gud i sin Tid alvorligen vil straffe. Gud, som veed Alting, veed ogsaa hvormange Gange, jeg sukkenes har gjort mit Embede over ham med Advarsel og Formaning til Poenitense, at han en Gang maatte ombende sig, bedre sig og leve kristelig og gudelig etc. Men den gode Gud er langmodig og taalmodig og kommer langsomt til Straffen, indtil nu han efter sin Retfærdighed har ladet ham komme verdslig Dyrighed ubi Hænderne, som han med sin uregjerlige Tunge saa ilde har angrebet, i hvad Gud endelig vil have, der skal følge paa. Gud styr

imidlertid alle hans onde Anslag mod alle Guds Børn, saavel som mod fromme Dyrigheds personer og bevare os Allesammen fra Satans og alle hans Lemmers Argelyst - og fra den Erzbagvasters Djævelens Tyrani og Løgn Amen!

Datum Faaborg 4de Juni 1684.

Just Ludvigsen.

Det gjør et ret pudsig Indtryk at se Præsten slaa sine egne og Svogerstabet's sedtede Interesser sammen med det „hellige Prædikeembede“ og „Guds Børns“, men af denne forsærdelige Udgydelse kan man ret se Svogerstabet's Frygt for Niels Haagerup og den Jubel, hvormed de hilse den gryende Mulighed til at blive ham kvit. — Kapellanen, Hr. Jakob Lavridsen, kunde derimod „ikke tilsiige N. Haagerup noget ondt“ — skjønt ogsaa han var besvogret med Raadet. Hele Borgerskabet gav derimod Niels Haagerup det bedste Studsmaal.

Ved Bythingsdommen, der affagdes af Herredsfogden i Sunds Herred som Sættedommer, dømtes N. Haagerup til for sin Skjælden paa Dyrigheden at bøde 3 R og 3 Gange 40 Lod Sølv. Landsthingsdommen gik ham da ogsaa imod, og da Borgmesteren hørte, Niels Haagerup vilde indante Sagen for Højesteret, kunde han udsiige truende: „Seg hører, han vil til Højesteret. Lad ham kun det, for jeg har der mine Venner, der nok skulle række mig deres Arme“. Da Sagen skulde for i Højesteret, kunde Borgmesteren prale af, „at han havde ladet Byfogden rejse til Kjøbenhavn med Dommen i Kommen“. — Naar Noget i den Tid turde vove at

udlade sig med, at de mente, Niels Haagerup skete Uret, svarede han: „Alle Mænd sige, at Niels Haagerup skete Uret, men der er Ingen, der taler om, at Borgmesteren skete Uret, men jeg skal saa handle med Hver og En af dem, til de kjende mig for Øvrighed“.

Højesteretsdommen af 13de Oktbr. 1684 kom da ogsaa til at lyde paa, at N. Haagerup skulde miste sin Ære. — Men, havde Borgmesteren sine gode Venner i Kjøbenhavn, saa havde Niels Haagerup ogsaa sine der, og dem fik han nu travlt med at besøge. I hans Fraværelse sloges Venner og Fjender om hans Godk. Broderen Hans Haagerup fik hans Hus udlagt for 222 Sldr. 3 $\frac{1}{2}$, han havde maattet betale for ham i Sags Omkostninger, og hvad han ellers ejede, blev han pantet for af Forskjellige. Hver havde taget Sit, og Broderen havde indsat en Lejer i Huset. Konen vankede husvild om. Ingen ventede vel nogen Sinde mere at se den Undvegne, men den 26de Maj 1685 om Aftenen kom han til sit Hus, og da han fandt det optaget, smed han Lejeren ud og tog selv Natteleje. Næste Dag stod han paa Thinget og lod Byfogden oplæse et Kongebrev af 2den Maj 1685, i Følge hvilket „Hs. tgl. Majestæt af sær Naade havde ham sin Forseelse efterladt, og Ingen ham noget derom maa bebrejde“.

Da den uheldige Lejer klagede til Hans Haagerup, erklærede denne gnavent, at han vel da ikke kunde forlange, at han altid skulde staa i hans Husdør med et draget Sværd.

5. Grundtaxten af 1682; mærkelige Borgerfamilier.

Den 28de Marts 1682 bleve alle Byggegrunde og Raalhaver i Faaborg ved de tgl. Kommissærer Christoffer Balslev og P. Binding ved 8 Borgere i Faaborg vurderede og ansatte til Grundstat.

Byen blev indelt i 4 Roder. I den **søndre Rode** var 37 Boliger og Haver, hvis Grunde tilsammen vurderedes for 458 R , og de derpaa værende Bygninger for 2540 R . — I denne Rode laa Byfoged Lavridsens Gaard og Have. Grunden vurderedes til 20 R , Bygningen til 190 R . Her var kun 1 øde Byggeplads, nemlig Sognepræstens afbrændte Gaard, hvis Grund med Have vurderedes til 26 R . Her laa ogsaa Præstens egen Gaard, der med Grund og Bygninger vurderedes til 262 R . Her boede ogsaa Kapellanen Hr. Jørgen Hansens Enke Kirsten i et lille Hus, vurderet med Have til 29 R . Elg. Jørgen Hansen Tolders Gaard og Have = 290 R . Her laa ogsaa Niels Hansen Haagerups Hus, der med Haven vurderedes til 86 R . Niels Bangs Gaard = 120 R , Jørgen Nielsens G. = 124 R , Hans Hansen Kallekodes G. og H. = 85 R . Syrak Hendriksens G. og H. = 170 R . Jens Klingenbergs G. og H. = 110 R , Niels Bagers ligel., Jørgens G. og H. = 102 R .

I den **vestre Rode** laa Naman Laskens Gaard og Have = 210 R . Peder Hornes Arvingers G. og H. = 220 R . Hans N. Klingenbergs G. og H. = 220 R .

Borgmester Jakob Jørgensens G. og H. = 340 $\mathcal{P}$.
 Anna flg. Jakob Antoniusens G. og H. = 286 $\mathcal{P}$.
 Anders Blougs G. og H. = 99 $\mathcal{P}$. Peder Lybøves
 G. og H. = 220 $\mathcal{P}$. Christoffer Blougs G. og H. =
 102 $\mathcal{P}$. Slg. Niels Organists G. og H. = 89 $\mathcal{P}$.
 I den vestre Rode var kun faa Huse men mange haver
 foruden de, der laa umiddelbart op til Gaardene.

I den nordre Rode, som i hele Byen var **Klingen-**
berg tilhørende Oluf Christensen, den betydeligste Byg-
 ning = 300 $\mathcal{P}$, ligesom Grunden var den værdifuldeste
 = 75 $\mathcal{P}$. Af Bygninger havde kun Borgmesterens og
 Christoffer Jbsen Mølmarks s. Værdi, men de til disses
 Gaarde hørende Bygrunde taxeredes kun til 40 $\mathcal{P}$.
 Til Klingenberg hørte egentlig 4 Boder, der laa ud til
 Kirkestræde, og tilsammen taxeredes = 43 $\mathcal{P}$. I denne
 Rode laa endvidere Ditlev Johansens G. = 65 $\mathcal{P}$.
 Toldforvalter Poul Nielsen Harboes G. = 110 $\mathcal{P}$. Den
 latinste Skolemesters Residens, der var en megen besæden
 Bygning = 20 $\mathcal{P}$. Rasmus Jbsen Feltens G. og
 H. = 53 $\mathcal{P}$. Han havde endnu en Have i samme
 Rode. Indgangslaagen til denne var naturligvis som
 almindelig i den Tid en Rist (d. e. Tremmelaage); deraf
 kommer ganske naturlig Navnet Feltens Rist, hvoraf
 Schrøder (Side 26 og 27) har givet en underlig For-
 klaring. Her laa ogsaa Kapellanens øde og afbrændte
 Residens, hvis Grund taxeredes til 6 Sldr. Her boede
 ogsaa Byssriveren Mikkil Lavridsen, hvis Gaard tax-
 eredes til 150 $\mathcal{P}$. Henrik Jakobsens G. og H. = 65
 $\mathcal{P}$. Rasmus Blougs G. = 70 $\mathcal{P}$. Her boede ogsaa
 Raadmand Jens Sørensen; hans Gaards Grund og

Haver = 40 R , Bygninger = 230 R . Jesper Rode boede her i et Hus, der med Have tageredes til 40 R . I middelgode Gaarde boede her endvidere Anders Mahler, Jørgen Bisiterer, Rasmus Hattemager og Hans Bloug.

I den østre Rode laa Lavrids Erreboes Gaard tageret til 186 R , Christian Jbs. Mølmarks til 340 R , Hans Bojsens G. = 85 R , Anders N. Randestøbers G. = 95 R , Tolderen Otto Christensens G. og H. 310 R , Claus Thygesens Hus = 56 R .

Efter nævnte Tagering ansattes Bygrunden og samtlige Bygninger til i det Hele 12,706 R 3 L ; Grundskatten = 76 R 3 L 11½ S .

Af de nævnte Mænd skal her nærmere omtales: Hans Hansen Kallekøbe. Han boede som det sees af Grundtægten i en lille Gaard i Holkegade. Han omtales som den ærlige, navnkundige og til Lands og Vands berømmelige H. H. Kallekøbe. Hvilke Bedrifter han i den skaanste Krig har øvet er mig ikke bekendt. Efter Krigen levede han — kummerlig nok — af Kreaturhandel dels for egen Regning og dels for Egnens Herstaber. Han døde d. 1ste Maj 1682, og ved Skiftet efter ham fik Kreditorerne 12 S og 2½ Alb . af Daleren.

Christian Jbsen Mølmark var næst Borgmesteren den, der drev den største Kjøbmandshandel. Han var gift med Else Henriksdatter Griff. En Søn, Morten Chr. Mølmark, døde som Kapellan i D.-Høisinge. En anden, Børge Chr. Mølmark, blev Kjøbmand i Faaborg. En tredie Søn, Peder Chr. Mølmark, døde som Apothekersvend i Kallundborg. En Datter, Mette, blev

gift med Kapellanen Jakob Kullerup, en anden, Pernille blev gift med Lavrids Nielsen i Avnslev og en tredje med Raadmand Jørgen Bertelsen. Christian Ibsen M. døde 1705.

Da Hvedholm brændte, sluttede Preben Brahe Kontrakt med Chr. Ibsen, at denne skulde skaffe ham 40,000 Ibske Tagsten til 10 R pr. 1000. Derimod skulde Brahe levere Mølmark Bøndernes Landgildesmør til 15 R pr. Td. og Herregaardens Korn til Kapitelkjøbet. Denne Handel gav senere Anledning til Proces, thi da nogle af Stenene fandtes ubrugelige, lod Brahe dem udføre til Mølmark, hvilket denne erklærede for en uheldig Fremgangsmaade, „som Enhver er nok som bekiendt, ikke kan anvendes med Ibske Sten“. Dommeren gav dog Brahe Ret.

1679 maatte han betale en af sine gamle Kunders Jordefærd; det var Jochum Ernst Balthazar, der senest havde været Forpagter paa Nassebølle men tidligere været en af Fru Kirstine Munks og den uldseldste Slægts højtbetroede Mænd. Han var ved sin Død saa fattig, at hans Lig maatte staa ubegravet i 5 Uger, indtil Arvingerne, Christian Balthazar og Mons. Peder Enevoldsen, fik Mølmark til at laane sig 53 R 2 S til at faae ham begravet for. Den $\frac{23}{6}$ 1680 var denne Sum ham endnu ikke tilbagebetalt. Arvingerne bleve isørigt dømt til at betale 1000 R i Bøde, fordi deres Fader havde staaet Lig i saa lang Tid, hvad der ej kunde tilstedes uadelige Personer.

Chr. Mølmark holdt ved Siden af sin Kjøbmandsforretning et „fornemt Værtshus“, hvor man foruden

forfjellige Sorter Ol, Mjød og Vin ogsaa „drat Lobat“. Her tog Egnens Herremænd og Forpagtere ind, politiserede med Borgerne og afgjorde deres Forretninger med dem. Ikke altid vare disse Forretninger af fredelig Art, og mangen Gang behandlede de fine Folt hinanden meget ufint. Saaledes sendte Forpagteren Bertram v. Reventlov paa Arreskov en Gang Bud efter Vicebyfogden Claus Thyggesen Sadelmager og pryglede ham med egne højadelige Næver, saa han derfor senere dømtes at betale sine Boldsbøder. Kaptejnen synes at have været en ustyrlig Natur. Da han efter Stævning mødte paa Bythinget, beklagede han, at han ej var hjemme paa Arreskov, den Dag Stævningsmændene vare der, „thi saa skulde han have pryglet dem saaledes, at de ikke skulde have kommet der oftere“.

Lavrids Jensen Errebo havde tidligere været en velstaaende Mand, der foruden sin Gaard paa Torvet ejede et øde Byggesled strækkende sig fra Torvet til Grønnegade, en Del Jerd i Byens Marker og et Stib i Søen. Han blev næsten ruineret ved sin Svigersøn Povl Nielsen Harboe Toldforvalteren. Povl Harboe kunde let sætte Toldbindtægterne overstyr alene, saa han undlod at gjøre Regnskab med Borgmesteren, der havde Tolden i Forpagtning, og i ganske kort Tid blev denne skyldig 155 R , hvilke Penge Svigersfaderen som Kautionist maatte udrede. At betale al Povls Gjæld var imidlertid umuligt. Sin sorte Klædeskappe havde han pantsat til en stakkels halt Stræder for 15 R ; han laante den paa, naar han gik til Alteret. Siden narrede han den fra ham under Foregivende, at han vilde

gaa hen i Byen for at sælge den og siden betale ham hans Forbring.

Den 14/6 1684 blev Povl Harboe dømt til at bøde 3 L og være ugild til at gaa i Rette med Nogen, indtil han vilde gjøre Regnskab med Borgmesteren, og stete det ikke inden 6 Uger, skulde han fængsles, hvor han kunde træffes; han var nemlig flygtet bort af Byen. I Nyborg og andre Steder havde han laant Penge paa falske Regnskaber, i Følge hvilke hans Svigerfader skulde være ham Penge skyldig.

Den forrige Toldforvalter Niels Jørgensen havde ogsaa været en daarlig Person. Han havde hævet Told i Portene uden at meddele Toldsejdel, været forsømmelig ved Græskpengenes Opkrævning osv. Af de Bidner, der føres i denne Anledning sees det, at Byen ogsaa den Gang kun havde liden Jord, der derfor stedse blev saaet, og der lejedes Græsning til Kvæget paa andre Steder. I den staaeste Krig havde han solgt Brød, Brændevin, 4 Skillinges, 3, 2 og 1 Skillinges Ol , og medens de münsterste Tropper laa indkvarterede i Byen, var han fri for Indkvartering „og levede i Bellyst og Glæde“.

Tolderen Otto Christensen var en Mand, der i Indflydelse ikke stod meget tilbage for Borgmesteren; de fandt det dog kloge at dele Magten fremfor at optræde som hinandens Rivaler.

Nikkel Jørgensen ejede en Gaard i Faaborg, drev Skibsbyggeri og var tillige Forpagter paa Stensgaard.

P. A. Lyøbo havde en Gaard i Vestergade og en

i Grønnegade „norden Gaden, som med Haverummet strækker sig norden ud til Gravene“. (Der var til denne Gaard en Gaards Jord = 12 Skpr. Land i Ruglykken). Han var Jorpagter paa forskjellige Gaarde, sidst paa Søbu, der ejedes af Mandrup Brahes Enke, Friherreinde Trolle. Her blev han fuldstændig forarmet.

---

6. Livet i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede; mere om Borgerfamilier.

Naar man med et Ord skulde fremhæve, hvad der især karakteriserede Livet i Faaborg i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, bliver det just ikke noget smukt Ord, vi maa bruge, thi det bliver: Drukkenskab. Man drak sig i al Gemytlighed saa døddrukken, at man blev liggende under Bordet til næste Dag. Kom iltre Personer paa et tidligere Stadium til at slaa hinanden for-dærvet, og der blev Thingsæld derefter, se vi saa ofte Vidner, der afgive den Erklæring, at de nok af Andre havde hørt, at der blev Klammeri, men selv veed de intet derom, thi det maa være indtruffet, efter at de vare gledne under Bordet. Selv hos de Personer, der ifølge deres Stilling burde holde sig for gode dertil, finde vi denne væmmelige Laft.

Den 1ste April 1705 stod Otto Hansens Bryllup i Borgmesterens Hus. Da Stemningen var bleven lidt

højtidelig, gik Niels Guldsmed fra sit Bord til det, Byfogden, Christoffer Hansen Brolund, sad ved. Der blev netop i det samme druffet en Staal, og Byfogden kom, idet han rejste sig, til at spilde noget af Vinen paa Gulvet. Dette forargede Guldsmeden, der gav sig til at raabe og skjælde over Byfogden og kaldte ham en Hundsfot og en Madsfot, der handlede saa stammelig med saadan god og kostelig Vin. — Da Byfogden senere sagsøgte Guldsmeden for hans Skjælden, gav denne Brolund det hæderlige Skudsmaal, at han, — der var en Rettens Betjent — ikke kan komme til noget Bertsstab, uden han er saa overmaade forsyldt og drukken, at han ikke ved af sig selv at sige og bærer blodige Saar flere Dage derefter. Han formener, at Byfogden burde straffes som en Gudsbespotter, fordi han havde tastet Guds Gaver under Bordet. Niels Guldsmed døde af Drankergalstib.

Man kan da ikke undres over, at de menige Borgere, Svendene og Søfolkene gjorde ligesaa. Politiprotofolen fra hine Dage giver et livligt Billede af Forholdene, hvorledes mange Borgere holdt ulovligt Olsalg med Spil, Dands og Kortspil til langt ud paa Natten, hvorefter Deltagerne i Lystigheden traf gjennem Gaderne til deres respektive Hjem med Spillemanden foran. Værst var det dog i Julen, dvs. fra Julen til Kyndelmisse, i de saakaldte Julestuer, hvor det var som Ganden ret var sluppet løs. Man holdt ud i Julestuerne fra den ene Helligdag til det ringede til Kirke næste Dag. Saa gik de, der kunde, i Kirke, smøgede Tobak,

ruffede hinanden i Haaret og sloges — midt under Brædtenen.

Et forunderligt Sideslykke hertil er, at Politiet gik om og mulkterede de Haandværksvende, der arbejdede om Søndagen og de Søfolk, der ikke gik i Kirke, naar deres Skibe laa i Havnen. Naturligvis mulkteredes ogsaa Deltagerne i Julelegene, naar man kunde faae fat paa dem, men det var — klager Byfogden — ikke nogen let Sag.

Undertiden førte dette Drikkeri til temmelig tragiske Optrin, som da Niels Bognmands Kone hængte sin Mand af Fortvivlelse over hans stadige Drukkenskab, hvorved han styrkede sig selv og Familie i Glendighed, eller da Søren Tinstøber i Drukkenskab skjød sin Kone under det Udraab: „Ret nu skal Du faae Svanninge Kirke at se!“ — Han blev dømt til at knibes med gloende Tænger udenfor sit Hus, paa Torvet og paa Retterstedet og derefter halskugges og Hovedet sættes paa en Stage.

Samme Tinstøber havde været en ret kurios Mand. Han drev Kvaksalveri og Sagførervirksomhed ved Siden af sin Kandestøberforretning. En pudsig Scene mellem ham og Byfogden skal her meddeles:

Da en Skærsliberdreng havde anmeldt for Byfogden, at Tinstøberen havde slaaet ham og ødelagt en Ragekniv, han falbed i hans Hus, lod Byfogden ham en Morgen tidlig kalde til sig. Da Søren kom ind i Stænkstuen — Byfogden var tillige Værtshusholder — sad der nogle Skærslibere og drak Brændevin, og den ene var Drengens Husbond. Tinstøberen beholdt sin

toppede Hæue paa og gik frem og tilbage med Tobakspiben i Munden og lod sig ikke anfægte af, at Byfogden kom ind i Stuen. Da denne begyndte at spørge ham om den Sag, svarede han: „Sæt en Ret, saa skal jeg tale“, traadte hen foran Byfogden og pustede ham Røgen ind i Øjnene. Denne gik da ind paa ham, greb ham i Brystet, satte ham tilbage og slog Hæuen af ham. Søren bøiede sig for at tage den op, men Fogden sparkede til den. Søren gik da bort med høje Raab om, at det ikke var hans Lejlighed at staa der og lade sig slaa og udfjælde.

Selv naar man gik i sine Forretninger kunde Drickelysten komme over Folk og føre til stemme Ting. I Slutningen af 1712 vare Tolderen Niels Jensen Frausing og Bejeren og Maaleren Mads Christensen i Forretninger ombord i et af Borgmesterens Skibe. Da de kom i Kahytten og fandt en stærk Drik staaende i et aabent Skab, satte de sig til at drikke med Styrmanden. Ved Drickebordet kom Tolderen og Bejeren i Strid, der endte med Slagsmaal, og den næsten dødbrukne Bejer blev saa forslaaet, at han et Fjerdingaar efter afgik ved Døden. Den 1te 1713 dømtes Tolderen til at bøde 2 Gange 6 Lov Sølv, fordi han havde slaaet Bejeren med sin Stok, men Mads Christensen gjorde ved det mellem dem indgaaede Forlig det Forbehold, at hans Slægt kunde, hvis den vilde, optage Sagen efter hans Død. Dette skete ogsaa, thi Enten Marie Hoff var i Slægtsskab med den lovfyndige Hr. Mathias Hoff i Svanninge. — Under disse Forhold kan man ikke vente, at nogen Fremgang i økonomiske Stand

skalde være mulig, Liderne vare tilmed meget ugunstige. Det vil tilbøds ogsaa blive kjendeligt, naar vi nedenfor fortsætte vor Oversigt over forskjellige Familiers Skæbne.

Christoffer Hansen Brolund var i mange Aar Bysfoged i Faaborg. I Schrøders Oversigt over Bysfogderne, der er fuld af Fejl, er han opført 2 Gange, som Christoffer H. og C. H. Brolund. Han gjorde et rigt Giftermaal, idet han ægtede en Datter af Melchior Bærentsen With, Herredsfoged i Salling Herred, Anna Margrethe Melchiorzdatter. Hun døde temmelig ung og efterlod ham to Børn, Melchior Christoffersen, der kom i Barberlære hos Barber og Chirurgus Mandsefeldt, og Armgard Sofia. Da Herredsfogden døde, flyttede hans Enke, Katrine Tit, i Svigersønnens Hus og lod, som hun vilde forblive der til sin Død og jaa naturligvis overlade Alt til Svigersønnen og dennes Børn, og det var slet ikke saa lidt, hun ejede baade af Fordegods og Andet. Herved fik hun Brolund til at lade sig nøje med en ringe Arv efter Svigerfaderen. Men da det var ordnet, flyttede hun ud af Brolunds Hus under Foregivende af, at hun ikke turde være der for Lyve. Hun købte da et Hjørnehus i Grønnegade og indlod sig atter i Ægteskab med Mikkel Torkelsen, Forpagter paa Lindskov. Ved Proces fik Bysfogden dog hende og hendes Mand til at udrede en mindre Sum til hans Børn efter et Løfte, hun tidligere havde givet for det Tilfælde, hun atter skulde indlade sig i Ægteskab. Efter hendes Død 1707 blev der 66 R⁴ 4 R i Arv til begge hans Børn.

Byfogden havde et sært Uheld med Enter. Karen Klavses hed en rig Enke, som Byfogden forlovede sig med. Hun var en Datter af Provsten Christian Fischer i Lyndelse. Han fik hende til at sælge sit Bo og sin Jordlod (22 $\frac{1}{4}$ Skp. Land for 5 R „ 6 S pr. Skp.), der ved Salget udgjordes til 800 R , en til den Tid betydelig Sum. Hun flyttede da til ham og var i hans Hus i 32 Uger, hvor hun stod for Salget af de Produkter, han drev Handel med, nemlig: Hør, Humle, Mælk, Ol, Brændevin, Salt og Tobak. — Efter den Tids Forløb drog hun fra ham og hjem til Faderen, hvorfra hun hævede Forlovelsen og paasørte ham en Proces, der endte med, at han maatte betale hende 189 R 1 S 8 $\frac{1}{2}$ S , han endnu havde af hendes Benge. — Han købte Klingenberg af Fru v. Drevik, men Gaarden maa enten være afbrændt eller paa anden Maade være bleven øde, thi $\frac{2}{3}$ 1713 pantsætter han sin Gaard i Klostergade og Byggepladsen Klingenberg med dens Marker til Jfr. Karen Brahe for 400 R . — Christoffer Brolund døde 1737.

Byskriveren Mittel Lavridsen er omtalt i det foregaaende. Hans Kone hed Maren Iversdatter. Deres Børn vare: Lavrids Mittelsen, der blev Byskriver efter Faderen, men døde allerede i August 1709; Iver Mittelsen, der ved Faderens Død var Studiosus; Maren Mittelsdatter g. m. Jakob Tamdrup. Til denne sin Datter og Svigersøn skjøder Enken den $\frac{15}{12}$ 1705 sin Gaard „paa Hjørnet“ med den vestre Ende til Bøjestræde, norre Side til Kirkestrædet, samt det første Stade i Kirkestolen Nr. 2. — Mittel Lavridsen døde 1703.

Lavrids M. boede paa den nordre Side af Grønnegade, hvor han havde 13 Fag Baaninger i 5 Bærelser, som han pantsatte $28\frac{1}{11}$ 1705 til Latinstolen for 100 $\text{\$}$.

Børge Christian Mølmark købte $1\frac{1}{6}$ sin Faders Gaard østen for Torvet, strækkende sig til Grønnegade. Der hørte til den i Kirken Karlestolen Nr. 6 og Kvindestolen Nr. 7, 3 Stpr. Jord i Stærkstoft med Forslet og Engbund, ialt 12 Stpr. Land. Han var gift med Maren Hansdatter Maur. Gaarden solgte han dog strax efter til Tolderen Johan Berdes; Jorden beholdt han, og den blev efter hans Død ved Auktion $18\frac{1}{6}$ 1714 kjøbt tillige med noget mere Jord i samme Toft, der var tilfaldet ham gjennem Arv (i det Hele $21\frac{1}{2}$ Stp. Land) for 4 $\text{\$}$ 4 β pr. Stp. Land, af Tomfru Karen Brahe til Østrupgaard. Nævnte Jord hører nu under Grenskabet Brahesminde. Børge Mølmark blev Toldforvalter. Han og Hustru døde 1713, og hans økonomiske Forhold vare da såaledes, at Broderen Hr. Morten Mølmark i Øster-Hæsinge paa sin Brodersøns, Chr. B. Mølmarks Beque frasagde sig Arv og Gjæld efter Forældrene.

N a m a n L a s s e n havde i Slutningen af det 17de Aarhundrede tjent sig en Formue som Forpagter paa forskellige Herregaarde. Han bosatte sig i Faaborg, hvor en Søn af ham Henrik Lassen fortsatte hans Virksomhed og i sin Tid var en af Byens anseteste Mænd. Han var gift med en Datter af Raadmand Jørgen Thomsen og A. D. Henningsdatter Actonia, i hvilket Egtteskab han havde en Datter Christine. Efter Konens Død gik det stærkt tilbage for Henrik Lassen

som en Følge af hans uordentlige Levnet. Den $\frac{3}{12}$ 1713 pantsætter han sin Gaard i 2den Prioritet til sin Svigerfader for 300 $\mathcal{P}$. Broderen Magnus Jakob Lassen i Viborg skyldte ham 200 $\mathcal{P}$. $\frac{7}{2}$ 1714 søger Peder Andersen i Pejrup ham for 200 $\mathcal{P}$, og „som han sine Midler daglig forringer“, begjærede han Arrest paa hans Person. En tredie af Naman Lassens Sønner var Borgmester i Viborg. Ved Auktionen over H. Lassens Fallitbo købte Karen Brahe hans Jord udenfor Østerport for 20 $\mathcal{P}$ 3 $\mathcal{L}$.

Den ovenfor nævnte Raadmand Jørgen Thomsen var i mange Aar en af Faaborgs rigeste og anseteste Mænd. Han døde 1717 som en af de sidste af den gamle Slægt. Før sin Død legerede han den, efter Tidens Lejlighed ikke ubetydelige Sum af 100 $\mathcal{P}$ til Byens Fattige. Hans Arvinger vare: Provst Rasmus Winther i Orbe, gift med Datteren Anna Maria Jørgensd., Studiosus Henning Jørgensen og Christine Lassen. — Skiftet efter ham gav Anledning til en meget lang og bitter Strid mellem Arvingerne og Byfogden, der vilde beregne sig 4% i Skiftesalarium af hele Godset.

Jens Lavridsen Errebo drev en betydelig Handel. 1707 havde han en Forpagter fra Hindsholm i Gjældsarrest i Byfogdens Hus. Han lagde sin Hue og en Brystduge i Sengen, saa det saae ud, som han selv laa deri og brød ud af en Havedør. — Mikkelsenat 1715 optom der Kl. 9—10 Ald i hans Baggaard, der fortærede ham Barer og Indbo for over 5000 $\mathcal{P}$, deriblandt et Parti Smør paa 65 $\frac{1}{8}$ Ld. og 4 Ldr. 2 $\frac{1}{2}$

Ott. Honning. Det smeltede Smør løb som en lille Floed ud i Stranden; og Dagen efter fik Smaasfolk travlt med at samle det op.

Bed samme Lejlighed brændte ogsaa Henning Henriksens Enkes Gaard paa Torvet og hendes Hus i Adelgade med store Partier Flæst, Smør, Honning, Korn, Brændevin, stort og smaat Salt og Humle over for ialt 3000 R^*).

Af Fremmede, der i den Tid nedsatte sig i Byen for der at henleve sine sidste Leveaar i Nøilighed, kan nævnes: Maren sg. Isak Mauridsen. Hendes Mand havde været Bysfoged i Alsens og Herredsfoged i Baag Herred. Hun havde en Datter, der var gift med Jens Rasmussens Dyrøborg. Det var vel derfor, hun drog til Faaborg. Her købte hun en Gaard paa Hjernet af Stibbrostrædet ($\frac{26}{3}$ 1705) for 150 Eldr. Hun sees at have lånt Pengene af den rige Bonde Jørgen Andersen i Svanninge, der ejede flere Gaarde i Faaborg.

Barbara Henningsdatter "Astronia", Enke efter Hr. Hans Maur af Odense. Hun købte $\frac{13}{4}$ 1705 Rasmus Søfeldts Gaard ved Siden af Borge Mølmarks. Hun boede her i mange Aar og var bekendt

---

*) Der brændte endvidere Sata sg. Niels Haagerups Hus „og sad hun med sine 3 Børn i god Velstand“, Murer Hans Traps Hus, Abraham Drejers H., Adam Reblagers, „De Fattiges Direktør“ Hans Chr. Smeds H., Hans Skræders, Johan Handstemagers, Hans Alfings, Anders Svarers, Hans Pedersens, Jørgen Christensens, Casper With, Klofkers, Povl Smeds og Benbig Handstemagers Enkes Huse.

for sin Gjerrighed og Mistro til Alle med Undtagelse af en gammel „Hofpige“, Anna Nielsd., der tjente hende nogle Aar. Denne lønede hende da ogsaa med at fra-
stjæle hende 150 R i Guld og sjældne Sølvmonter.

Christian Ottesen var vistnok en Søn af Tol-
deren Otto Christensen. Han var Raadmand og blev
Borgmester efter Jakob Jørgensens Død. — Som
Raadmand havde han en Proces med en af sine Karle,
der viser, at man paa den Tid havde honnet Ambition.
Karlen overfaldt Raadmanden og rev hans Paryk af,
fordi han havde tiltalt ham med „du“. — Den sæd-
vanlige Tiltale var *J*, og Husbonden kaldte man „Fader“.

Da han tiltraadte Borgmesterembedet lod han føre
Syn over: „Stibbroen, der var ganske forfalden; Broen
ved Strandporten forfalden; Raadhuspumpen var for-
raadnet; Gaden ved Hans Traps Fortov og Hans
Madsens Hjørne, hvor Klokkeren skal have sin Gang
Dag og Nat var saa forfalden, at det var uforsvarligt,
og der laa saa meget Stavn ved Laarnet, der ikke burde
være der, da det seer meget ilde ud“. Fra Raadmand
Jorgen Bertelsens Gavt og forbi hans Have skulde
Kendestenen gøres istand, især fordi Hr. Jakob Lavrid-
sens Gang falder der meget ved Nat og Dag. — Ma-
gistraten tog vist denne fornuftige Bestemmelse af den
Grund, at den forrige Præst Hr. Just Ludvigsen faldt
og slog sig til Krøbling i sine sidste Leveaar.

7. Tolden og Embedsmænd ved Toldvæsenet 1700—1720.

Selv om Mentingerne ere delte om, hvorvidt Tolden i vore Dage er en heldig Stat eller ikke, saa kan der kun være een Mening om, at denne Bestatning nu foregaar paa en Maade der er ulige behageligere end fordem. Tolden var da en rigtig slem Stat, selv om vi helt se bort fra det uheldige i, at denne Indtægtskilde ofte blev forpagtet til den Højstbydende. Al Færdsel til og fra Byen skulde ske gjennem Portene, saa Toldbetjentene kunde kontrollere, hvad der førtes ud og ind af Byen og hæve Told af alle toldpligtede Varer. Det hørte nu ganske vist ikke til Behagelighederne at holde eller staa her i Række i ondt som i godt Vejr til det blev Ens Tur at blive visiteret, men det værste var næsten det umulige i at modstaa Fristelsen til at indsmugle og udsmugle Varer af en saadan aaben By. Intet kan være mere demoraliserende end at leve i og af stadige Lovbrud. At Smugleriet hørte til Dagens Orden vise de talrige Syn over Byens Indhegninger, hvoraf et nedenfor meddeles som Prøve (fra 1/2 1719).

Osterport var brøstfældig, saa den ej kunde laases. Jomfruporten var helt borte. Peder Buff havde en Havelaage og et Hul paa sit Gjærde, saa stort, at der derigjennem kunde føres, hvad det skulde være, og det var saaledes indrettet, at der kunde lægges til med Baade. Strandporten fandtes lovlig nok, ligeledes Gjærdene paa Klinten. Ved Toldhuset var der dannet

em Vej t Stranden udenfor Ballisfaderne; disse burde derfor føres længere ud. Vesterport og Klosterporten vare lovlige.

Ulovlig Indførsel og Udfibning fandt Sted paa ethvert nogenlunde gunstigt Punct paa Kysten. Det var især Alfinger og Grøboer, der laante Baade til denne Traffik.

Johan Gerdes var Tolder i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede. Han var gift med Anna Katrine v. Støckern. Den 19/6 1704 købte han Børge Mølmarcks Gaard. Han var kun kort Tid i Embedet, da han døde, og Enken giftede sig igjen med den følgende Tolder, Niels Jensen Frausing, der havde været Ridefoged paa Finstrupgaard. Han var en raa, voldsom og kæltringagtig Natur. Det er foran fortalt, hvorledes han var Skyld i Bejeren og Maalerens Død, men hans hele Embedstid var en Kjæde af Forbrydelser og Processer.

Den 7/5 1712 maa han betale 10 R^s til de Fatige og bede Jørgen Brahe paa Hvedholm ydmygeligt om Forlæbelse. Han havde nægtet at modtage Hvedholms og Bønders Skatteorn, skjønt han samtidig modtog Karen Brahes og andres. Han sagde: „Er Jørgen Brahe Herre til Hvedholm, saa er jeg Tolder i Faaborg, og jeg skal saa handle med hans Bønder, at de skulle piibe; og havde jeg vidst det lidt før, skulde J. Brahe selv have pebet. Min Kniv er dragen, og den skal trænge til Marv og Ben“.

1717 Inkledees det endelig Strandinspektøren Johan Griffen at overbevise Tolderen om at have benyttet

Bjørns Mænds Baade til at indsmugle et meget stort Parti Vin og fransk Brændevin. — Tolderen forklarede for Retten, at hans Handling burde roses istedetfor at straffes, thi han havde kun gjort det for Toldens Opkomst, thi der blev kun indført saare lidt af den Slags Drikkevarer, og det var hans Agt, efterhaanden som han folgte Partiet, at betale Tolden. Sin gode Hensigt uagtet maatte han betale 200 \$ for Toldsvig, og Processens Omkostninger med 18 \$. Derhos fik han sine gode Drikkevarer konfiskerede.

At han derover blev Inspektøren gram, kan man nok tænke sig, og det var ham ikke mulig at holde denne Bøvl ved sig selv. Da de Aaret efter tilligemed Byfogden havde intviret hos Kjøbmændene og efter endt Forretning sit Aftensmad hos Karen Borgmesters, sagde Tolderen til Inspektøren: „Broder, Du saer Hug, inden Du kommer hjem“, og da Inspektøren spurgte, hvad han mente dermed, svarede han, at det fit han af sin Vogn, Inspektøren sagde da, at det var bengelft Snak at komme med. Tolderen opfordrede ham da til at komme udenfor og slaas, hvortil Inspektøren sagde, at sligt skulde have været budt ham for nogle Aar siden, men nu havde han for lang en Hale, da han havde Kone og Børn. Han tog sig nu for at se Tolderen skarpete efter, og det lyffedes ham at faae bevist, at Tolderen selv havde drevet Smugleri i stor Maalestak, taget Stippenge og begunstiget andres Smuglerier, fortoldet Varer, der var toldfri og puktet Bengene i sin egen Lomme. — Tolderen maatte udrede flere Bøder, men han beholdt mærkelig nok sit Embede, i hvilket han

blev ved at fremture, som han havde beghndt. Sommermarkedsdagen 1718 tog han tolv Høleer fra en Mand i Faaborg, der havde opstillet dem til Salg, under det falske Paaastud, at de ikke vare fortolbede. Da Manden til Thinge oplyste det, fik han sine Leer igjen, men da han afhentede dem, sagde Tolderens Kone: „Min Mand er Tolder, og jeg er Tolderkone, og det skal vi vedblive at være Eder og den ganste By til Fortræd“.

Disse Ord sigte rimeligvis til en Proces, han samtidigt havde med Magistraten. Hendes Ord gif ogsaa i Opsyldelse. Men han bøde da rigtignok kort efter den Tid.

Toldkontrollør var 1706 Hans Henrik Wulf, Den 30/6 s. A. dømmes Monsjor Jørgen v. Dseda hos Kaptejn Progevit's til at gjøre ham en Undskyldning for Retten eller bøde 10 R til St. Hans Kirke i Odense og en Mulkt af 2 R til nævnte Kirke, fordi han ved Korps de Garde paa Torvet havde overfaldet ham med Skjældsord, da han med sin Kone gif ned til Stranden at visiteret et Stib, der var ankommet.

Hans Eftermand blev Christian Nielsen, hvis Embedstid tildels faldt sammen med N. Jensen Frausings. Da denne blev straffet for Toldsvig, søgte han at drage Kontrolløren med sig og førte Thingsvidner for, at han baade havde seet og smagt Tolderens Vin og Brændevin, ja havde faaet et fuldt Anker igjen, saasnart han havde tømt et.

Efter Børge Mølmarf blev Peder Rasmussen Lindegaard Toldforvalter. Han kjøbte 19/1 1707 Hans Blougs Gaard paa Torvets Nordside for 243 R 3 L .

8. Skibsfart, Handel og Haandværk.

Den 16/5 1680 klagede Skipperne i Faaborg over, at fremmede Skipperne faae større Næring fra Byen end de, der skulde svare borgerlig Stat og Tynge og sejle i Kongens Grinde, naar det forlanges. — Christian Ibsen Nølmark fremstaaer da paa Kjøbmændenes Begne og erklærer, at naar Kjøbmændene forlangte at fragte deres Skibe, skulde de sejle for Forpagterne og Hollænderne paa Landet. Borgmester og Raad resolverede, at Borgene burde søge deres egne Skipper, især da de tilbøde at sejle for en billig Betaling. — Den 15/5 1682 føres atter Klagemaal over de fremmede Skipper og Magistraten træffer da 23/5 den fornuftige Afgjørelse, at Byffriberen Mikkel Lavridsen skulde være Mægler mellem Kjøbmænd og Skipper og skaffe Enhver belejligt Skibsrum.

Grunden til denne Strid var vistnok den store Misvæxt, der i disse Aar hjem søgte Tyn, og navnlig var 1681 et af de tungeste Aar, der har ramt Faaborg og Omegn. Sommeren var hed og tør. Græsvæxten affvedes, saa Bønderne for Spotpris maatte sælge deres Kvæg til nogle Borgere i Faaborg, der havde en kummerlig Fortjeneste ved at føre det slagtede Kjøb til andre Byer, hvor man havde bedre Raad til at kjøbe end i Faaborg. Sæden var saa daarlig, at man i Krarup Sogn kun kunde avle 2 Skpr., hvor man havde saaet 12. I Broby ventedes, at Avlen kunde blive 2; Skpr. efter 10 Skpr. I Svanninge Rugmark kunde man paa de bedste

Steder avle Sæden igjen, men paa mange Steder var der kun Blaaurter. Noget af Vaarsæden begyndte først at spire frem, da der faldt Regn i Juli. I Horne Sogn funde den halve Sæd ikke naaes, og noget lignende var det i alle omliggende Sogne.

Med Misvægten fulgte en pestagtig Sygdom vel tildels fremkaldt ved det usædvanlige Klima og den flette Næring. Gaderne vare slet brolagte og fulde af Huller, i hvilke Vandet af Rendesstenene og Tranluden fra Garverierne trods Magistratens Indsigelser stod og bortdunstedes og fyldte Luften med en forfærdelig Stank. Ud for hvert Hus dannedes en Mødding af alt Affald fra Huse og Stalde. Disse Møddinger skulde vel efter Magistratens strenge Bud være borte hver Løverdags Aften, „hvis de Gjødningen selv vilde nyde, hvis ikke blev det af Andre bortført, der det maatte nyde for Ulejligheden“. — Denne Trusel lyder ikke videre skrækkelig, og de hyppigt gjentagne Bud fra Magistraten vise ogsaa, at de ikke bleve fulgte.

Følgende Uddrag af et Raadstuevidne, Toldforvalter P. Niessen fik den 16/3 1682, viser Tilstanden i Aalborg: „De bedste (de mest velhavende) Børgersfamilier ere bortdøde siden Nytaarsdag 1681 af den store Svagthed (Pest), der herskede i Byen. En Del af de høistbestattede have begivet sig paa Landet og forpagtet Gaarde, fordi de ej vidste, hvad de skulde nære sig af i Byen, thi Handel og Søfart, som har være denne Byes meste Næring, er nu næstendels nedlagt. Misvægten i forrige Aar havde ogsaa været til mærkelig Afbræk, thi naar Bonden ikke har noget at sælge, kjøber han heller

intet. Ingen af Landsbytkroerne kjøbe deres Öl i Faaborg men brygge det selv; navnlig gjør Brobyværts Kro stor Glæde".

Et andet Bevis paa Byens Fattigdom i nævnte Tid, er ogsaa dette: Byssriveren skulde have 20 R i aarlig Løn som Raadstueskriver. Denne Løn havde 1684 ikke været betalt ham i flere Aar, hvorfor Magistraten d. 23de s. A. overlader ham den Gaard, Byen ejede i Bonsild for 135 R 4 S , dog saa, at han i 3 Aar derefter ingen Løn skal nyde.

1691 vare endnu en Del Byggesteder, øde, og en Del tilhørte udenbyes Folk, saa det ikke var muligt at faae Organistens Løn, ud ved Ligning, og Borgmester og Raad med 16 tiltagne Mænd „oprette derfor den Anordning“, at der skulde betales en Skat af Stolesta-berne 12 S af et Gangstade, 11, 10 S s. fr. af de andre Pladser. Af Kirkens egne Stole skulde gives 8 $\frac{1}{2}$ S .

Med 1694 synes det atter at være kommen et Op-
sving i Handel og Skibsfart, thi det Aar byggede Raad-
mand Jørgen Thomsen et Pinas Skib, med to Dæk,
kaldet „Madame Katrine“. Næste Aar bygger han et
lignende Skib „Den frøede Lærte“. Samtidig lader
Borgmesteren bygge to Skibe: „Haabet“ paa 45 Læster
og et Højskib „Katrina af Faaborg“. 1696 lod J.
Thomsen bygge en Krejert „Anna Dorthæa“. Henrik
Lassen var hans Medreder og Fører af Skibet. Samme
Aar sender han „Madame Katrine“ til Ørbeks Havn
paa Island, hvorfra det skulde gaa til London og
derfra til Kjøbenhavn. — Island blev i det Hele flit-

tigt befaret fra Faaborg, og efter Branden 1672 opholdt Sorgen Bertelsen, senere Raadmand, sig der i 8 Aar og tjente Penge til derfor at opføre sin Gaard og atter aabne sin Handel i Faaborg.

1697 lod Borgmesteren bygge et Pinaas Skib med Halvdæk kaldet „Patriarken Jakob“. Dette Skib gik 1704 til Tronhjem med Korn og derfra til Bordeaux i Frankrig med Trælast; her indtog det Vin, Brændevin og Salt til Danmark.

Udsøfelsesprodukterne vare især Rug, Byg, Havre, Boghvedegrøn, Flæst, Smør, Honning, Bøx og Mjød. Mjøden blandedes paa Landet, ligesom den meste Brændevin ogsaa brændtes der. Præsten Fr. Schurmann i Haagerup havde i sin Tid et af de bedste Brænderier. — Bladlen synes at have været en meget vigtig Indtægtskilde for Egnen til den Tid.

Frederik den Fjerdes Krig med Sverrig skadede atter Faaborg meget. Flere vekkastede Skibe bleve tagne af svenske Kapere, saaledes Borgmesterens og Henrik Lassens Galioth „Fortunen“. Den gik fra Faaborg 20de Septbr. 1710 med 114 Edr. Rug, 145 Edr. Byg, 101 Edr. Malt, 112 Edr. Havre, 12 Edr. Mjød for Borgmesteren og 52 Edr. Rug, 210 Edr. Byg, 50 Edr. Malt, 88 Edr. Havre, 6 Edr. Mjød og 4 Edr. Boghvedegrøn for H. Lassen. Dens Bestemmelsested var Bergen. Den kom til Gladstrand den 30te September. Her maa Skipperen have faaet Efterretning om, at Farvandet var usikkert, thi han laa over til den 2den Oktober, da han om Aftenen Kl. 10 lettede. Da det begyndte at blive lyst, saae de en svensk Kaper, der laa

1 Mil til Luvart fra dem ved en Galioth fra Horsens, som den havde opsejlet. De satte da Alt til, hvad trække kunde, men Raperen satte efter dem, og efter at have sejlet 4 Glas, naaede han dem og sendte den 4 Skud, hvorefter de maatte brase op for ham. — Raperen var „Sophia“, ført af den svenske Løjtnant Magnus Rambal. Den førte dem ind til Gøteborg, hvor de ankom den 18de Oktbr., og blev Galiothen lagt til der, „hvor Herrerne samledes“, og Raperens Mandskab begyndte at tage Ladningen af Skibet, men Skipperen saae ikke, hvor den blev henført, thi hans Hu stod kun til at undslippe, „efter som saa mange Fanger der vare bortdøde, hvad der berettedes formedelsst Hunger at være fteet“.

Den 1¹/₂ 1715 førte Jens L. Errebo Raadstuevidne for, at Svenskerne havde indbragt et af hans Skibe med Ladning til Værdi af 1200 R til Carlskrona. — Samtidig mistede han over 1000 R ved Chr. Maus Fallit paa Trø.

Det sees ikke, om Nogle i Faaborg fulgte Kongens Opfordring af 20¹/₂ 1710 at holde Rapere. — Byens Skibe bleve derimod flere Gange benyttede i Kongens Tjeneste, forsaavidt de vare hjemme og kunde efterkomme Ordren. Saaledes fik Skipperne 2⁶/₆ 1711 Ordre til at møde med deres Skibe ved Åsens at føre Tropperne over Lille-Belt. Der laa da 3 Jagter og 1 Galioth i Havnen. 1719 mødte efter Ordre fra Tordenstjold Jørgen Mogenssen, Fører af Galiothen „St. Peder“ af Faaborg, ved Christianssten for at føre 286 Tdr. Byg og en Del Waaben til Kjøbenhavn.

Af de Baadsmænd, Byen skulde stille til Kongens Tjeneste i Krigstiden vare de to, Anders Jensen Franke og Hans Jensen Brandt, ombord paa „Dannebrog“ i Kjøgebugt 1710 og fandt her en ærefuld Død. Deres Hustruer, Maren og Kirstine levede meget kummerligt med sine Smaabørn. De fik $\frac{29}{5}$ 1711 Raadstuevidne om deres Trang og gode Forhold, og Magistraten anbefalede dem paa det bedste til Kongens Raade.

Den $1\frac{1}{2}$ 1715 fik Kjøbmændene af Stiftsbefalingsmand Gedde og Herrerne i Kammerkollegiet den vigtige Tilladelse, at de maatte rejse ud paa Landet for at opkjøbe Landmandens Produkter, naar de blot betalte i Portene den Told, der deraf skulde gaa. — Der opstod derved sikkert nok et Tab for Toldvæsenet, thi Kjøbmanden skulde have Tolden tilbagebetalt af de Produkter der bleve udfibede fra Byen. Tolderen og Toldforvalteren søgte da ogsaa at gjøre dem kjede deraf ved at tilbageholde Varerne i Portene, negte at indføre dem paa Kjøbmændenes Navne osv. for at faae Paaskud til at tilbageholde Tolden. Tolderens Kone rasede især mod dem, naar de kom for at kræve Tolden tilbage; hun spyttede ad dem, spurgte om de nu vilde leve af Tolderen og Toldforvalteren og lovede dem, at de skulde faae det betalt 10 Gange og mere. Først da de tvende Herrer over Tolden havde ført Proces med hver eneste Kjøbmand og maattet betale en Mulft paa 20 R og Sagens Omkostninger til hver, fandt de sig i at efterleve Toldanordningen. Der uddannede sig dog den Praxis, at Kjøbmændene, „for Freds Skyld“ til Toldembedsmændene gave $\frac{1}{4}$ Told af, hvad blev ind- og

udført. Saaledes gif det saa, til Peder Hald blev Tolder. Hans Hustru, Toldkontrollør Hans Wulfs Enke, havde Toldforvalter Peder Lindegaard fornærmet, og P. Hald indgiver derfor Klage over Forvalteren, at han havde oppebaåret denne ulovlige Afgift. P. Lindegaard synes at have taget sin Død af Uergrelse over de Førfølgelser, han var Gjenstand for, og den nye Toldforvalter hævede ingen Afgift ud over det befalede.

Den $15/1$ 1714 forbyder Magistraten Skipperne at udfaste deres Ballast paa Skibsbroen, hvorved denne ødelagdes, og Grunden opfyldtes, saa at et Skib paa 200 Tdr. knapt kunde lægge til. Overtræderne af dette Bud skulde betale 4 R til Broens Reparation. — Dette uagtet forfaldt Broen mere og mere, og den $21/8$ 1722 bestemmer derfor Kongen, at der til dens Istandjættelse skal svares 4 R af hver Skibslæst, 2 R af en ladet og 1 R af en ledig Baad.

Af Haandværkere synes der at have været flest Skomagere. De drog til alle Markederne ikke blot paa Fyen men ogsaa paa Lolland, og det synes i Særdeleshed, at de der have haft den største Affættning. Hele Lavet fragtede stundom et eget Skib til en saadan Lollandstur. — Murerne vare ogsaa flinke Folk; Hans Haagerup opførte Hvedholm efter Branden. Hans Trap' hørte ogsaa til de berømteste Mestere; han arbejdede undertiden ogsaa i Kjøbenhavn. — Snedkerne vare berømte for deres ublue Priser, hvorfor de ogsaa havde megen Strid med Landsbyhaandværkerne, der bleve foretrukne, fordi de præstereede billigere og bedre Arbejde. Naar en Kjøbstadmeister satte Prisen ned, blev

han slemt medtaget af sine Standsfæller. 1705 skjældte Karsten Smeder Ole Smeder ud for en Skjælm og Katter, fordi han havde arbejdet for 12 β om Dagen og tilbudt at ville arbejde for 6 β og Kosten, „thi 6 β kunde en Katter faae for at trække Skindet af en Hund“. — Han spyttede ad ham og erklærede, at han aldrig mere vil drikke ad Kande sammen med ham. — Smedene klagede ogsaa ideligt over, at Landsbhyerne toge Næringen fra dem.

Bagerne vare fattige, klagede de, saa at de ikke kunde paatage sig at gjøre saa stort Indkjøb af Rug, at de kunde forsyne Byen med Rugbrød, hvorfor de ikke vilde formene Enhver, der vilde, at bage Rugbrød.

Da der $\frac{10}{100}$ forhandlede med Slagterne, at de skulde oprette et Lav, erklærede de, der gave sig af med at slagte: P. Jakobsen, Jesper Koef, Hans Boisen og Ditlev Strøder, „at der kun var en lille Menighed, ringe Gjennemrejse, og stærk Tilførsel af god Fisk, saa der kun var liden Afsetning paa Kjøb, hvorfor de ønskede, at det, hvad deres Haandværk angik, blev i gammel Stil“. Der var til 1722 kun en Farver i Byen, og denne klager over, at Folk faldt ham i Næringen, opsamlede Løj paa Landet og førte det til fremmede Steder at lade det farve. Den $\frac{1}{13}$ 1722 oprettede Chr. S. Fabricius et nyt Farveri i Byen, og 1726 overdrager Henrik Bahnsen det gamle Farveri til Svigersønnen Hans Hansen Rjørungaard.

9. Magistratsfager.

Den $6/2$ 1680 advares Borgerflabet, at de paa Raadstuen skulde beslitte sig paa god Opsørsel og ikke som sædvanlig gjøre usfjellig Larm og Bulder, Banden og Truen, naar Taxten blev oplæst. — Det var ikke overflødig, thi Taxten var meget forandret og forhøjet, saa der blev et forfærdeligt Ustyr.

Den $1/10$ 1680 opfordrer Magistraten Borgerflabet, at samme „til Tak for Freden“ skulde finde sig i at udrede en Kvartalsskat til at saae Kirkens Hvælvinger istandsatte, da de truede med at styrte ned, og Kirkens Midler ej kunde strække til en Reparation*).

$26/1$ 1696 bekjendtgjøres, at Breve, der ønskes besørge med Posten, skulle indleveres om Onsdagen før det ringer sammen til Prædiken og om Lørdagen før Kl. 9. Et Kort skulde udhænges, paa hvilket opførtes de Breve, der vare ankomne, og hvad de kostede. (Et Enkeltbrev mellem Odense—Faaborg kostede 4 R).

Den $15/4$ 1695 føres Syn over Gærder langs Gaden, der vare flyttede for langt ud; der manglede Rendestene og der laa endnu trods mange Forbud ulovlige Møddinger. En havde endogsaa et Secret, der havde Afløb til Gaden og i højeste Maade besværede Folk.

Den $26/10$ 1697 forbydes det Borgerne at lægge

*) Mester for denne Reparation var Hans Hanssen Haagerup.

Kampestene over deres Dødes Grave, men de der ere fulle aftages og forbruges til Kirkegaarden. Vilde Nogle have hugne Stene, Kammer eller Træer paa Gravene, skulde de derom forhandle med Kirkeværgerne.

Den ²⁹/₁₁ 1698 fik Raadstueskrivere M. Lavridsen 9 Tdr. Land af Byens Jord til 2 R pr. Skp. for resterende Løn. Naar Byen betalte 33 R 2 S , han havde givet til Kirken, vilde han eftergive Resten, som var over 29 R 1 S .

1700 besværede Magistraten sig, over Jakob Nielsens Tornegærde, der staaer paa en øde Plads paa et af de fornemste Steder i Byen og er til Bansen og Fare, formedelst Soldaterne afflaa Aften af deres Piber derimod.

²/₆ 1712 forbydes den unyttige Skuden, der øvedes af saa mange i den tørre Tid og let kunde affstedkomme Skade. Den, der forsaae sig derimod, skulde bøde 4 R til de Fattige.

1716 ²/₄ — efter den store Ildbrand — besluttede Magistraten, at der skulde anstafes en Sprøjte.

Den ¹⁶/₄ 1718 førtes Byens ene Vægter Brøjs ud af Byen og til Als med sin Hustru, fordi han havde været efterladen i sin Tjeneste og staaet i Forbindelse med Urostifterne, der næsten havde gjort Byen til et utaaleligt Opholdssted Til Byen fik en solid Vægter, skulle Borgerne gaa Vagttur paa Omgang eller leje Byens Daglejere i Stedet. Betalingen derfor anfattes til 6 R for en Sommernat og 8 R for en Vinternat.

⁹/₁ 1723 bestemmes, at Vægterne og Byens Tje-

nerne skulle møde om Søndagen i Kirken for at tage de Drengene, der gjøre Spektakler under Prædiken, samt forhindre ryggesløse Menneſter og Drengene fra at jage Hunde ind i Kirken eller paa Kirkegaarden under Guds-tjenesten.

Samme Dag opfordres Borgerne til at hjælpe til at faae fat paa de tyvagtige Menneſter, der ſtjæle i Byen.

Den 2^{1/11} 1723 advares Klokkeren Christian Boesen, at han rigtig ſkal „opvarte“ Kirkens Sejervært og ikke Nogen til Villie dreje Klokkeren frem og tilbage under Straf af 20 Lod Sølv til Kirken.

1723 fremkom Stiftamtmanden C. Sehested med et Projekt til Oprettelse af en Entelæſe for Alle af civil Stand paa Fyen. — I Aalborg følte Ingen Lyſt til at lade ſig indtegne i Kaffen, og Magistraten kom i en ſlem Forlegenhed, da Stiftamtmanden preſſede paa dem. Den holder da flere Møder med Borgerne og opfordrer dem paa det bevegeligſte, at de dog for Stiftsbefalingsmandens og egen Skyld vilde lade ſig indtegne. Borgerſkabet mindede om den ſtøre Skade, de fleſte af dem havde lidt, at der ſaſt Intet var at fortjene, og at de ſad og forrentede mange Penge i deres Gaarde og Huſe.

1724 4/5 advares Borgerſkabet, at borttage det Brændevod og de Møddinger, der gjorde det umuligt at kjøre i Gaderne.

S. A. kom en Foſtermoder til Byen og ansattes en Landſyſtus i Provindsen, til hvem der af de meſt fornuende Kjøbmænd for Aalborg Bedkommende ſkulde ſvares 10 $\mathcal{P}$.

Den $10\frac{1}{2}$ 1745 møder Byfogden paa Raadstuen og klager over: 1) at Raadhuset er saa forfaldent, at det ikke kan repareres, 2) at Murstenene ovenpaa Vesterport ere løse og true med at falde ned og volde Skade. Han foreslaaer, at Portbygningens 3 Sider nedtages, og Stenene anvendes til at reparere Byens andre Bygninger med. 3) at Byens Gader og Stenbroen omkring Byen, særdeles fra Langs Mølle til Vesterport, hurtigst muligt trængte til en Reparation; at Borgmesteren ikke havde udnævnt Overformyndere — og 1 à 2 Slagtere, „som efter Borgerflabets Ed kunde være berettigede til at forsyne Byen med deslige Vittualier“.

1748 vare Veje og Gader endnu ikke istandsatte, og der klages atter særlig ($\frac{9}{10}$) over Vejen fra Langs Mølle.

I disse Klager faaer Byfogden Lejlighed til at høre sin Misfornøjelse med den gamle Borgmester, Jørgen Jakobsen, men 1749 indgaar han med Bespørginger til Kongen over Borgmesterens Regimente, der ogsaa efter de anstillede Undersøgelser viste sig at have været i højeste Grad fordærveligt saavel for den Entelte, som for det Hele. — I 27 Aar havde Borgmesteren staltet og valtet med Byens smaa Midler uden at noget Regnskab var aflagt. Men at Pengene ikke vare anvendte til Byens Gavn, kjønnede Undersøgelseskommisjonen bedst ved at betragte den elendige Tilstand Byens offentlige Bygninger og Skibbroen var i. Kun faa af de Skifter, der vare begyndte i disse Aar, vare afsluttede, og der var ingen Eiferhed for de Umyndiges Penge. Borgmesteren havde været baade Skifteforvalter og

Overformynder i en Person. — Hvor store Summer han paa den Maade har tilegnet sig, er det umuligt at komme efter, men det skjønnes at have været noget over 4000 R . — Af den gode Grund, at Borgmesteren, skjønt hans Kasse havde opslugt baade offentlige og private Midler, var en fattig Stakkel, blev der ikke gjort noget egentlig Ansvar gjældende mod ham, og han vedblev at være Borgmester til sin Død, dog saaledes, at Byfoged Mølmark stillede ved hans Side, og — Byens Benge maatte ikke mere komme i hans Hænder.

Den $\frac{5}{4}$ 1749 fik Nikolaj Gøld Bestalling til at være Apotheker i Faaborg.

Den $\frac{3}{7}$ 1749 faaer den ny Medhjælper i Borgmesterembedet de af Byens Borgere, der have Heste, til at give Løste om at kjøre Grus til Byens Gader, og der blev sluttet Afford med en Brolægger, Hans Ejler- sen af Søfælde, at han med egne Folk skal lægge Broen forsvarlig for 8 β pr. Kvadratfavn. Der synes dog ikke ret at være taget fat paa Arbejdet med Alvor, thi da Kongen paa sin Rejse „fra Verne“ ventedes at rejse gjennem Faaborg til Svendborg, advarer Magistraten Borgerflabet, at Stenbroen fra Sandeled til Vesterport skal omlægges af nyt inden St. Hansdag, og Byens Gader skulde repareres, saa der ingen Fordybning maa findes i dem.

De løse Sten ovenpaa Vesterport skulde fastmures i Kalk, at ingen Støde skulde ske. Borgerne skulde staa sig Gevær og Patrontaste og øves i Haandgrebene paa Geværret og i Marschering, at de under Musik og Trommer kunde paradere for Kongen. Der skulde ogsaa

anskaffes en Fane af hvidt Taft med Byens Vaaben i Rødt. Alle Møddinger paa Gaderne skulde bortkaffes inden 14 Dage og ingen ny der henlægges. — Der meddeles intet om, hvorledes det gik med Brolægningen og Møddingerne, men med de militære Øvelser gik det kun maadeligt, hvorfor Magistraten truer de „nachtlasfige“ og ulhydige med den strengeste Straf.

For at forebygge de hyppige Ildebrandstilfælde forbyder Magistraten 29de Oktober 1750 al Tobaksrøgning paa Gaden, i Baghuse, paa Løfter og i Lader. Borgerne maatte selv „straffe“ sine Karle, naar de gjorde sig skyldige deri. De Fremmede skulde venlig advares af Bægterne, og disse, hvis de ei vilde være lydige, trække dem til Politimesteren. Samme Dag forbødes det under betydelig Bøde at lade Svinene gaa paa Gaderne.

¹²/₁₂ 1752 bestemmes Anskaffelsen af endnu en Sprøjte og Reparation af Byens offentlige Brønde (en i hver af de fire Roder.

⁶/₂ 1753 paabjædes Borgerne at holde deres Gaard- og Skibshunde fængslede, og den slemme Stik, „som nu moxen har taget Overhaand“, at især unge Mennesker strøjsse omkring med et ladet Gevær og skyde i og omkring Byen, forbydes under Straf af 10 R for hver Gang.

Den ²²/₁₀ 1753 blev det bestemt, at det gamle Raadhus skulde nedbrydes, og de gamle Materialier anvendes til Opførelsen af et nyt. Handelsmand Hans Helnis blev udvalgt til at have Opsyn med Arbejdet for en Godtgjørelse af 4 R .

Den ²⁷/₁₀ s. A. var Raadhuset næsten nedbrudt, og der var da til Byens Archiv, til Thing- og Raadhus

at holde lejet Bærelser hos Madam Klepving for 7 R for et Aar at regne. Hele Aaret 1754 gik hen med Strid om Raadhusbygningen, idet Borgerflabet under Procurator Engbergs Ledelse fandt Magistratens Forslag meget godt og hensigtsmæssigt men alt for bekosteligt for den lille By. Imidlertid gjorde man den Erfaring, at det bekosteligste blev at forhale Sagen, idet de tilstedeværende Materialer daglig forringedes og bleve bortskaaetne, og Bagtholdet over Arresterne baade var besværligt og kostbart. 1755 gik derfor Borgerflabet med Glæde ind paa Magistratens Forslag, og da ingen Lysthavende mødte til Licitationen, overtog Borgerflabet selv at opføre Bygningen. Denne Bestemmelse blev approberet af Stiftamtmand Rankau d. $22/1$ 1755.

Den $10/8$ 1755 enes Magistraten og Borgerflabet om at købe Jørgen Bangs Gaard til Magazingaard for Indtægteringen.

Indhold.

Side

1. Byens Oprindelse; dens Græsningsret tabes ved Dom . 1.
  2. Livt om Sundet; Peder Møller paa Vestergade osv. . . 7.
  3. Den svenske Krig; Faaborg Jorb stilles fra Diernisse . . 19.
  4. Byens Opkomst efter Krigen; Stridigheder mellem Magi-
straten („Svogerskabet“) og Borgerne; Karen Borgmesters 28.
  5. Grundtagten af 1682 · mærkelige Borgerfamilier . . . . 35.
  6. Livet i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede; mere
om Borgerfamilier . . . . . 41.
  7. Tolben og Embedsmænd ved Tolbvæsenet 1700—1720 . 51.
  8. Skibsfart, Handel og Haandværk . . . . . 55.
  9. Magistratsager . . . . . 63.
-